

Број: 05-05-1-1093-2/13
Сарајево, 26. март 2013. године

26.03.2013

01,02-05-2-390/13

S

**ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

**- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА**

Предмет. Сагласност за ратификацију споразума, тражи се

У складу са чланом 16. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора ("Сл. гласник БиХ", бр 29/00), достављамо вам ради давања сагласности за ратификацију:

Споразум о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011. годину. Споразум је потписала гђа Невенка Савић, директорица Дирекције за европске интеграције БиХ, 27. новембра 2012. године у Сарајеву.

Будући да је Министарство финансија и трезора БиХ надлежно за провођење поступка за закључивање овог споразума, молимо вас да на састанке ваших комисија, односно сједнице Дома, поред представника Предсједништва БиХ, као предлагача, позовете и представника Министарства који посланицима, односно делегатима може дати све потребне информације о споразуму.

С поштовањем,

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Ранко Нинковић

Број: 08/1-31-25560-3/12
Сарајево, 19. март 2013. године

ПРЕДСЈЕДНИШТВО
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
САРАЈЕВО

ПРИМЉЕНО	25.03	2013	
ПРЕДСЈЕДНИШТВО			
ОПШТИНА			
ОПШТИНА			
ОПШТИНА			
ОПШТИНА			

ПРЕДСЈЕДНИШТВО БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
САРАЈЕВО

ПРЕДМЕТ: Приједлог одлуке о ратификацији Споразума о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011. годину,-

У прилогу акта вам достављамо Приједлог одлуке о ратификацији Споразума о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011. годину, потписан у Сарајеву 27. новембра 2012. године.

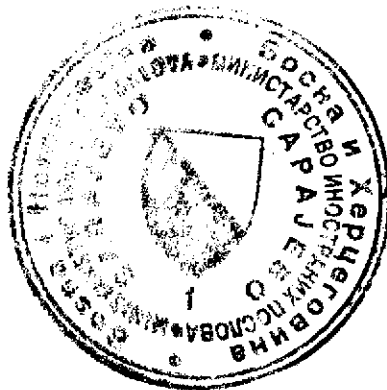
Такође вам достављамо закључак којим је Савјет министара Босне и Херцеговине, на својој 40. сједници одржаној 28. фебруара 2013. године, утврдио приједлог одлуке о ратификацији предметног Споразума.

Подсећамо да је Предсједништво Босне и Херцеговине на 27. редовној сједници, одржаној 16. октобра 2012. године, донијело одлуку број: 01-50-1-3016-26/12 о прихватању предметног Споразума.

Молимо да Предсједништво Босне и Херцеговине, у складу са одредбама члана 17. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора („Службени гласник БиХ“ број 29/00), одлучи о ратификацији предметног Споразума.

С поштовањем,

Прилога: Као у тексту.

МИНИСТАР

Др Златко Лагумџија

СПОРАЗУМ О ФИНАНСИРАЊУ

ИЗМЕЂУ

БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

И

ЕВРОПСКЕ КОМИСИЈЕ

**О ПРОГРАМУ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БОСНА И
ХЕРЦЕГОВИНА – ЦРНА ГОРА**

**У ОКВИРУ КОМПОНЕНТЕ ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА
ПРОГРАМА ИПА**

ЗА 2011. ГОДИНУ

(централизовано управљање)

САДРЖАЈ

Предговор

1. Програм
2. Провођење програма
3. Структуре и органи са надлежностима
4. Финансирање
5. Рок за уговарање
6. Рок за извршење уговора
7. Рок исплате
8. Поступање са примицима
9. Прихватљивост трошкова
10. Чување докумената
11. Мапа пута за децентрализацију без ex-ante контрола
12. Тумачење
13. Дјеломична ништавост и ненамјерне празнине
14. Преглед и измјене и допуне
15. Престанак
16. Рјешавање разлика
17. Обавјештења
18. Број оригинала
19. Додаци
20. Ступање на снагу

Додатак А Програм прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора, у оквиру компоненте Прекогранична сарадња инструмента за претприступну помоћ ИПА, за 2010. и 2011. годину, усвојен Одлуком Комисије Ц(2010)5828 од 20. августа 2010.

Додатак Б Оквирни Споразум између Комисије Европских заједница и Босне и Херцеговине од 20. фебруара 2008.

Додатак Ц Извјештавање

СПОРАЗУМ О ФИНАНСИРАЊУ

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

и

ЕВРОПСКА КОМИСИЈА

у даљњем тексту заједнички као "Стране", или појединачно као "држава корисница" у случају Босне и Херцеговине, или "Комисија", у случају Европске комисије.

С обзиром на то да:

- (а) Дана 1. августа 2006., Савјет Европске уније усвојио је Уредбу (ЕЗ) бр. 1085/2006 којом се успоставља инструмент претприступне помоћи (даље у тексту: "Оквирна уредба о ИПА"). На снази од 1. јануара 2007. године, овај инструмент представља јединствену правну основу за обезбјеђење финансијске помоћи државама кандидатима и државама потенцијалним кандидатима у њиховим настојањима да ојачају политичке, економске и институционалне реформе у циљу коначног постајања чланицама Европске уније.
- (б) Дана 12. јуна 2007., Комисија је усвојила Уредбу (ЕЗ) бр. 718/2007 о провођењу оквирне уредбе о ИПА, којом утврђује правила о управљању и контроли (даље у тексту: "Уредба о провођењу ИПА").
- (ц) Помоћ Европске уније у оквиру инструмента претприступне помоћи треба и даље подржавати државе кориснице у њиховим напорима на јачању демократских институција и владавине права, реформе јавне управе, провођења економских реформи, поштовања људских као и мањинских права, унапређењу једнакости полова, подршке развоју цивилног друштва и унапређењу регионалне сарадње као и помирења и обнове, и доприношења одрживом развоју и смањењу сиромаштва.

За потенцијалне државе кандидате, помоћ Европске уније може такође да укључи одређено усклађивање са *правном стечевином ЕУ (acquis)*, као и подршку за инвестиционе пројекте, усмјерену нарочито на изградњу капацитета за управљање у подручјима регионалног развоја, развоја људских ресурса и руралног развоја.

- (д) Стране су 20. фебруара 2008. закључиле Оквирни споразум у којем се утврђују општа правила за сарадњу и провођење помоћи Европске уније у оквиру Инструмента претприступне помоћи.
- (е) Дана 18. децембра 2007., Одлуком Ц(2007)6350 усвојен је „вишегодишњи Програм прекограничне сарадње између Босне и Херцеговине и Црне Горе“ за 2007- 2013, и ревидиран Одлуком Ц(2010)5828 од 20. августа 2010. (даље у тексту „програм“). Овај програм ће проводити Комисија на централизованом основу.
- (ф) За провођење овог програма потребно је да Стране закључе Споразум о финансирању да би се одредили услови за доставу помоћи Европске уније, правила и процедуре које се тичу исплате везане за такву помоћ и услове под којима ће се управљати помоћи.

СПОРАЗУМЈЕЛЕ СУ СЕ О СЉЕДЕЋЕМ:

1 ПРОГРАМ

Комисија ће дати допринос, путем додјеле бесповратних средстава, финансирању сљедећег програма, који је наведен у Додатку А овог Споразума:

Број програма: Босна и Херцеговина: 2011/022-439 (ЦРИС)

Назив: Програм прекограничне сарадње између Босне и Херцеговине и Црне Горе у оквиру компоненте Прекогранична сарадња Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) за 2010. и 2011. годину. Овај Споразум о финансирању обухваћа само допринос Европске уније за 2011. годину.

2 ПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА

- 1) Програм ће на централизованом основу проводити Комисија, у смислу члана 53.а Уредбе Савјета (ЕЗ Еуратом) бр. 1605/2002 о Уредби о финансирању која се примјењује на општи буџет Европских заједница, како је коначно измијењена Уредбом (ЕЗ Еуратом) 1525/2007 од 17. децембра 2007. (даље у тексту: „Уредба о финансирању“).
- 2) Програм ће се проводити у складу са одредбама Оквирног споразума о правилима за сарадњу у вези са финансијском помоћи Европске уније Босни и Херцеговини и провођењем помоћи у оквиру Инструмента претприступне помоћи (ИПА), закљученог између Страна 20. фебруара 2008. (даље у тексту: "Оквирни споразум"), који је наведен у Додатку Б овог Споразума.

3 СТРУКТУРЕ И ОРГАНИ СА НАДЛЕЖНОСТИМА

- 1) Држава корисница ће одредити националног координатора за ИПА, у складу са Оквирним споразумом, који ће дјеловати као представник државе кориснице vis-à-vis Комисије. Он/а ће обезбиједити да се одржава тијесна веза између Комисије и државе кориснице с обзиром на општи процес приступања као и на претприступну помоћ ЕУ-а у склопу ИПА.
- 2) Национални координатор за ИПА одговоран је и за координацију учешћа државе кориснице у релевантним прекограничним програмима, као и у међудржавним, међурегионалним и програмима за морске сливове у оквиру других инструмената Европске уније.
- 3) Држава корисница успоставља оперативну структуру за дио програма који се проводи на њеном државном подручју. Њене функције и надлежности наведене су у прекограничном програму, изузев тендера, уговарања и плаћања, који су одговорност Комисије.
- 4) Оперативна структура уско сарађује у провођењу овог програма са оперативним структурама Црне Горе.

- 5) Оперативне структуре држава учесница успостављају заједнички технички секретаријат ради помоћи оперативним структурама и заједнички надзорни одбор из члана 142. ИПА provedбене уредбе у извршавању својих односних дужности.

Заједнички технички секретаријат може да има представништва успостављена у свакој држави учесници.

4 ФИНАНСИРАЊЕ

Финансирање провођења овог Споразума је како слиједи:

- (а) Допринос Европске уније за 2011. годину утврђен је на највише 500.000 ЕВР (петсто хиљада евра) за дио програма који се односи на Босну и Херцеговину, како је наведено у Прилогу А1 Додатка А овом Споразуму. Међутим, плаћања доприноса Европске уније од стране Комисије извршиће се у оквиру лимита расположивих средстава.
- (б) Трошак националних структура и органа које успостави држава корисница ради провођења овог програма сноси држава корисница, уз изузетак трошкова из члана 94. став 1. тачка (ф) ИПА provedбене уредбе, како је детаљније наведено у Додатку А овог Споразума.

5 РОК ЗА УГОВАРАЊЕ

- 1) Појединачни уговори и споразуми, којима се проводи овај Споразум склапају се најкасније двије године од датума склапања овог Споразума.
- 2) У оправданим случајевима овај рок за уговарање може да се продужи прије завршног датума на највише три године од датума склапања овог Споразума.
- 3) Сва средства за која уговор није склопљен прије рока за уговарање отказују се.

6 РОК ЗА ИЗВРШЕЊЕ УГОВОРА

- 1) Уговори морају да се изврше у року највише 2 године од коначног датума уговарања.
- 2) Рок за извршење уговора може да буде продужен прије истека коначног датума у оправданим случајевима.

7 РОК ИСПЛАТЕ

- 1) Исплата средстава мора да се изврши најкасније годину дана након завршног датума за извршење уговора.

- 2) Рок за исплату средстава може да се продужи прије коначног датума у оправданим случајевима

8 ПОСТУПАЊЕ СА ПРИМИЦИМА

- 1) Примици у сврху ИПА-е укључују приход остварен неком активности, током периода њеног суфинансирања, од продаје, најмова, накнада за услуге/уписнина или друге еквивалентне примитке изузев:
  - (а) примитака остварених током економског вијека трајања суфинансираних инвестиција у случају инвестиција у фирме;
  - (б) примитака остварених унутар оквира мјере финансијског инжењеринга, укључујући капитал предузећа и кредитне фондове, гаранције, лизинг;
  - (ц) гдје је примјењиво, доприноса из приватног сектора за суфинансирање активности, што се исказује са јавним доприносом у финансијским таблицама програма.
- 2) Примици како су одређени у претходном ставу 1. представљају доходак који се одузима од износа прихватљивих трошкова за односну активност. Најкасније до затварања програма, такви примици се одузимају од релевантних прихватљивих трошкова активности у цјелини или сразмјерно, зависно од тога да ли су остварени у цијелости или само дјеломично суфинансираном активности.

9 ПРИХВАТЉИВОСТ ТРОШКОВА

- 1) Трошкови у склопу програма у Додатку А прихватљиви су за допринос Европске уније уколико су стварно настали након потписивања овог Споразума.
- 2) Сљедећи трошкови нису прихватљиви за допринос Европске уније у оквиру програма у Додатку А:
  - а) порези, укључујући порезе на додатну вриједност;
  - б) царинске и увозне таксе, или други трошкови;
  - ц) куповина, најам или закуп земљишта и постојећих зграда;
  - д) новчане казне, финансијске казне и трошкови спорова;
  - е) оперативни трошкови;
  - ф) употребљавана опрема;
  - г) банковни трошкови, трошкови гаранција и слични трошкови;
  - х) трошкови конверзије, трошкови кусрних накнада и разлика повезани са било којим од саставних појединачних евро рачуна, као и други чисто финансијски издаци;
  - и) нефинансијски доприноси;

- j) камата на дуг.
- 3) Одступајући од претходног става 2. изнад, следећи трошкови су прихватљиви:
- a) порези на додатну вриједност, ако су испуњени следећи услови:
    - i. не могу да се врате на било који начин;
    - ii. утврђено је да их сноси крајњи корисник, и
    - iii. јасно су утврђени у пројектном приједлогу.
  - b) трошкови за транснационалне финансијске трансакције;
  - ц) у случају да провођење неке активности захтијева отварање засебног рачуна или више њих, банковни трошкови за отварање и вођење тих рачуна;
  - д) накнаде за правне савјете, јавнобилежничке накнаде, трошкови техничких или финансијских стручњака и рачуноводствени или ревизијски трошкови, ако су директно повезани са суфинансираном активности и потребни за њену припрему или провођење;
  - е) трошак гаранција које даје банка или друге финансијске институције, до оне мјере до које гаранције захтијева национално законодавство или законодавство Европске уније;
  - ф) општи трошкови, под условом да су базирани на стварним трошковима који се могу приписати провођењу предметне активности. Јединствене стопе на основу просјечних трошкова не смију прећи 25% оних непосредних трошкова неке активности који могу да утичу на ниво општих трошкова. Обрачун се уредно документује и периодички прегледава;
  - г) купња земљишта за износ до 10% прихватљивих издатака односне активности.
- 4) Осим техничке помоћи за прекогранични програм из члана 94. ИПА проведбене уредбе, прихватљиви су следећи издаци које плаћају јавни органи у припреми или провођењу неке активности:
- a) трошкови стручних услуга које пружа јавни орган осим крајњег корисника у припреми или провођењу неке активности;
  - b) трошкови пружања услуга повезаних са припремом и провођењем неке активности које пружа јавни орган који је уједно и крајњи корисник и које изводи неку активност за свој властити рачун без других вањских пружалаца услуга ако су додатни трошкови и ако се односе било на издатке стварно и непосредно плаћане за суфинансирану активност.

Односни јавни орган или фактурише трошкове из тачке (а) овог става крајњем кориснику или потврђује те трошкове на основу докумената једнаке доказне

вриједности који допуштају утврђивање стварних трошкова које је тај орган платио за ту активност.

Трошкови из тачке (б) овог става морају да буду потврђени помоћу докумената који допуштају утврђивање стварних трошкова које је односни јавни орган платио за ту активност.

- 5) Не доводећи у питање одредбе ставова 1 до 4, даљња правила о прихватљивости издатака могу да се одреде у прекограничном програму у Додатку А овом Споразуму.

10 ЧУВАЊЕ ДОКУМЕНАТА

- 1) Сви документи везани за програм у Додатку А чуваће се најмање пет година од датума на који Европски парламент одобри исплату за буџетску годину на коју се документ односи.
- 2) У случају да програм у Додатку А није коначно затворен у року утврђеном у горњем ставу 1., документи који се на њега односе чуваће се до краја године након оне у којој је програм у Додатку А затворен.

11 МАПА ПУТА ЗА ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈУ БЕЗ EX-ANTE КОНТРОЛА

- 1) Држава корисница успоставља детаљну мапу пута са индикативним мјерилима и временским ограничењима за постизање децентрализације са *ex-ante* контролама од стране Комисије. Додатно, држава корисница ће успоставити индикативну мапу пута за постизање децентрализације без *ex-ante* контрола од стране Комисије.
- 2) Комисија надзире провођење мапа пута наведених у ставу 1., и узима у обзир резултате које је држава корисница постигла у овом контексту, нарочито у пружању помоћи. Мапа пута за постизање децентрализације без *ex-ante* контрола може да се односи на постепено одрицање од разних врста *ex-ante* контроле.
- 3) Држава корисница редовно извјештава Комисију о напретку оствареном у провођењу ове мапе пута.

12 ТУМАЧЕЊЕ

- 1) Ако нема изричите одредбе супротне овом Споразуму, појмови који се користе у овом Споразуму носе исто значење које им је приписано у Оквирној уредби о ИПА и Уредби о провођењу ИПА.
- 2) Ако у овом Споразуму нема изричите супротне одредбе, позивање на овај Споразум представља позивање на овај Споразум како је повремено измијењен, допуњен или замијењен.
- 3) Свако позивање на уредбе Савјета или Комисије односи се на ону верзију тих уредби како је назначено. Уколико је потребно, измјене тих уредби пренијеће се у овај Споразум помоћу измјена и допуна.

- 4) Наслови у овом Споразуму немају правно значење и не утичу на његово тумачење.

13 ДЈЕЛОМИЧНА НИШТАВОСТ И НЕНАМЈЕРНЕ ПРАЗНИНЕ

- 1) Уколико нека одредба овог Споразума јест или постане ништава, или ако овај Споразум садржи ненамјерне празнине, то неће утицати на ваљаност осталих одредби овог Споразума. Стране ће замијенити ништаву одредбу ваљаном одредбом која ће бити што је могуће ближа сврси и намјери ништаве одредбе.
- 2) Стране ће поунити све ненамјерне празнине одредбом која најбоље одговара сврси и намјери овог Споразума, у складу са Оквирном уредбом о ИПА и Уредбом о провођењу ИПА.

14 ПРЕГЛЕД И ИЗМЈЕНЕ И ДОПУНЕ

- 1) Провођење овог Споразума је предмет периодичних прегледа у вријеме које Стране међусобно договарају.
- 2) Свака измјена и допуна договорена између Страна биће у писаном облику и биће дио овог Споразума. Таква измјена и допуна ступа на снагу на датум који одреде Стране.

15 ПРЕСТАНАК

- 1) Не доводећи у питање став 2., овај Споразум престаје осам година након потписивања. Овај престанак не искључује могућност за Комисију да изврши финансијске исправке у складу са чланом 56. Уредбе о провођењу ИПА.
- 2) Овај Споразум може да прекине било која Страна уз писано обавјештење другој Страни. Такав престанак ступа на снагу шест календарских мјесеци од датума писаног обавјештења.

16 РЈЕШАВАЊЕ РАЗЛИКА

- 1) Разлике настале услјед тумачења, управљања и провођења овог Споразума, на било којем и свим нивоима учешћа, рјешаваће се мирним путем консултацијама између Страна.
- 2) У случају да се не успије ријешити мирним путем, свака Страна може питање да поднесе на арбитражу у складу са Изборним правилима о арбитражи између међународних организација и држава Сталног арбитражног суда на снази на датум потписивања овог Споразума.
- 3) Језик који ће се користити у арбитражним поступцима је енглески језик. Орган за именовање биће Генерални секретар Сталног арбитражног суда на писани захтјев који подноси нека од Страна. Одлука Арбитра је обавезујућа за све Стране и на њу нема жалбе.

17 ОБАВЈЕШТЕЊА

- 1) Сва обавјештења у вези са овим Споразумом биће у писаној форми и на енглеском језику. Свако обавјештење мора да буде потписано и достављено као оригинални документ или путем факса.
- 2) Сва обавјештења у вези са овим Споразумом морају се слати на сљедеће адресе:

За Комисију:

Канцеларија директора Пјера Мирела
Европска комисија
Општа управа за проширење ЛЦ
Руе де ла Лои 170
Б-1049 Брисел, Белгија
Факс: +32 229 68727

За државу корисницу:

Гђа Невенка Савић
Национални координатор за ИПА
Дирекција за европске интеграције
Трг БиХ 1
71000 Сарајево, Босна и Херцеговина
Факс: +387 33 703 198

18 БРОЈ ОРИГИНАЛА

Овај Споразум састављен је у два оригинална примјерка на енглеском језику.

19 ДОДАЦИ

Додаци А, Б и Ц чине саставни дио овог Споразума.

20 СТУПАЊЕ НА СНАГУ

Овај Споразум ступа на снагу на датум потписивања. Уколико га Стране потпишу на различите датуме, овај Споразум ступа на снагу на датум кад га потпише друга од двију Страна.

Потписано, за и у име Комисије,

.....

Госп. Пјер Мирел
Директор,
Брисел, Белгија

Датум:

Потписано, за и у име Босне и Херцеговине,

.....
Гђа Невенка Савић
Национални координатор за ИПА
Сарајево, Босна и Херцеговина

Датум:

- ДОДАТАК А**   **ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА – ЦРНА ГОРА, У ОКВИРУ КОМПОНЕНТЕ ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА ПРОГРАМА ИПА, ЗА 2010-2011. ГОДИНУ УСВОЈЕН ОДЛУКОМ КОМИСИЈЕ Ц(2010)5828, ДАНА 20. АВГУСТА 2010. ГОДИНЕ**
- ПРИЛОГ А1:   Приједлог финансирања за 2010-2011. годину програма прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора усвојеног Одлуком Комисије Ц(2010)5828, дана 20. августа 2010. године
- ПРИЛОГ А2:   Програм прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора 2007-2013. ревидиран Одлуком Комисије Ц(2010)5828, дана 20. августа 2010. године

ДОДАТАК Б

**ОКВИРНИ СПОРАЗУМ ИЗМЕЂУ КОМИСИЈЕ ЕВРОПСКИХ
ЗАЈЕДНИЦА И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ, ОД 20.
ФЕБРУАРА 2008.**

ДОДАТАК Ц ИЗВЈЕШТАВАЊЕ

- 1) Оперативне структуре земаља корисница које учествују у прекограничном програму, подnose Комисији и надлежним државним координаторима за ИПА годишњи извјештај и коначни извјештај о реализацији програма прекограничне сарадње након што заједнички надзорни одбор изврши анализу.

Годишњи извјештај подноси се до 30. јуна сваке године, а први пут у другој години након усвајања програма прекограничне сарадње.

Коначни извјештај о реализацији програма подноси се најкасније шест мјесеци након окончања програма прекограничне сарадње

- 2) Извјештаји из става 1. требало би да садрже информације о:
  - а) Постигнутом напретку у реализацији програма и приоритета прекограничне сарадње у вези са специфичним, доказивим циљевима, уз квантификацију, гдје год и кад год је квантификација могућа, уз коришћење индикатора утврђених чланом 94(1)(д) Уредбе о провођењу ИПА-е на нивоу осе приоритета;
  - б) Предузетим корацима од стране оперативних структура и/или Заједничког надзорног одбора у циљу обезбјеђења квалитета и дјелотворности реализације, нарочито:
    - Мјере праћења и вредновања, укључујући одредбе о начину сакупљања података;
    - Кратак опис свих значајних проблема у реализацији програма прекограничне сарадње и предузетих мјера;
    - Искоришћеност техничке помоћи.
  - ц) Предузете мјере у циљу оглашавања и промовисања програма прекограничне сарадње.

Гдје је то прикладно, информације из тачака а) до ц) овог става могу се дати у сажетом облику.

Информације из тачке б) не морају се укључити ако није било значајне промјене од претходног извјештаја.

ПРИЛОГ А1
ПРИЈЕДЛОГ ФИНАНСИРАЊА ЗА 2010. и 2011. ГОДИНУ
ПРОГРАМА ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА – ЦРНА ГОРА

1. ИДЕНТИФИКАЦИЈА

Корисници	Босна и Херцеговина, Црна Гора
ЦРИС број	Босна и Херцеговина: 2010/022-438; 2011/022-439 Црна Гора: 2010/022-440; 2011/022-441
Година	2010. и 2011.
Трошак	2010.: Босна и Херцеговина: 0,5 милиона евра Црна Гора: 0,6 милиона евра Укупна вриједност ИПА доприноса: 1,1 милиона евра 2011.: Босна и Херцеговина: 0,5 милиона евра Црна Гора: 0,6 милиона евра Укупна вриједност ИПА доприноса: 1,1 милиона евра
Оперативне структуре	Босна и Херцеговина: Дирекција за европске интеграције Црна Гора: Министарство за европске интеграције
Уговорни орган/Проведбени орган	За Босну и Херцеговину: Европска комисија / За Црну Гору: Европска комисија
Коначни датум за склапање Споразума о финансирању	За средства за 2010.: најкасније до 31. децембра 2011. За средства за 2011.: најкасније до 31. децембра 2012.
Коначни датум за уговарање	2 године након датума склапања сваког споразума о финансирању. Нема рока за пројекте ревизије и евалуације које покрива овај Споразум о финансирању, како је наведено у члану 166(2) Уредбе о финансирању. Ови датуми односе се и на национално суфинансирање.
Коначни датум за извршење	2 године након завршног датума за уговарање за сваки споразум о финансирању. Ови датуми односе се и на национално суфинансирање.
Шифра сектора	33210, 43040, 41010, 14010, 16061, 11120, 91010
Предметне буџетске линије	22.02.04.01
Носиоци програмирања	ЕЛАРГ Јединица Ц1

Носиоци провођења	За Босну и Херцеговину: Делегација ЕУ у Босни и Херцеговини, Сектор за операције За Црну Гору: Делегација ЕУ у Црној Гори, Сектор за операције
-------------------	---

2. САЖЕТАК

2.1. Увод

2.1.1. Повезаност са МИПД-ом

Одговарајући Вишегодишњи индикативни плански документ за Босну и Херцеговину и Црну Гору за период од 2009. до 2011. године указује на то да ће активности подршке бити у циљу унапређења и повећања прекограничне сарадње и друштвено-економске интеграције пограничних подручја. То ће се учинити кроз јачање економских, социјалних и културних веза између односних земаља учесника, укључујући врсте активности попут „људи људима“ („people-to-people“).

2.1.2. Процес програмирања

Прекогранични програм између Босне и Херцеговине и Црне Горе проводи се током периода од 2007. до 2013. године. Овај стратешки документ заснива се на заједничком раду на стратешком планирању између двије земље и такође је резултат обимног процеса консултација са локалним заинтересованим странама и могућим корисницима.

Процес програмирања одиграо се од децембра 2006. до маја 2007. године. Државне власти и оперативне структуре су у изради програма добиле помоћ од Пројекта за развој институција за прекограничну сарадњу (ЦБИБ), регионалног пројекта који финансира Европска унија.

У новембру 2009. године, Заједнички надзорни одбор (ЈМЦ) усвојио је ревидирани програм прекограничне сарадње који додаје дотације за 2010. и 2011. годину у финансијску таблицу.

2.1.3. Попис прихватљивих и придружених подручја

У Босни и Херцеговини прихватљиво подручје чине Сарајевска регија и Херцеговачка регија. Све општине укључене у ове двије регије сматрају се стога прихватљивим. Прихватљиво подручје у Босни и Херцеговини обухвата 20.909 km² и има 1.214.745 становника у 56 општина. То представља 38,51% територије Босне и Херцеговине и 46,57% становништва.

У Црној Гори, програмску област чине прихватљиво и придружено подручје. Прихватљиво подручје обухвата 12 општина: Пљевља, Плужине, Жабљак, Савник, Никшић, Херцег Нови, Котор, Тиват, Бијело Поље, Мојковац, Беране и Колашин. Ревидирани програм укључује општину Подгорица као придружено подручје. Прихватљиво и придружено подручје представљају 74,03% територије Црне Горе и 75,86% становништва.

2.2. Општи циљ програма

Ојачати заједнички одрживи развој прекограничног подручја, његових економских, културних, природних и људских ресурса и потенцијала јачањем капацитета људских ресурса и заједничких институционалних мрежа између локалних заједница и локалних приватних и јавних актера.

2.3. Приоритетна оса, повезане мјере и њихови посебни аспекти у вези са провођењем буџета за 2010-2011. годину

2.3.1. Приоритет 1.: *Подришка стварању заједничког економско-друштвеног окружења за људе, заједнице и привреде програмске области*

Мјера 1.1.: Иницијативе за економски развој прекограничне области са нагласком на туризму и руралном развоју.

Повећање економског развоја програмске области захтијева, на што указује SWOT, успостављање координисаних активности које имају за циљ сарадњу људских ресурса у свим секторима и стварање базичних механизма и капацитета којима се промовишу инвестиције и економски развој. Већина интервенција на унапређењу економске сарадње биће везана за туризам, пољопривредни сектор и околиш са циљем експлоатације локалних прекограничних могућности. Осим тога, све интервенције ће утицати и на потенцијале запошљавања у приватном сектору и мобилност радне снаге. Ово се мора одржати уз повећан капацитет приватних и јавних субјеката укључених у анализу локалне ситуације током израде нових стратегија, те процес одлучивања. Коначно, економски развој мора се одржавати уз помоћ малих инвестиција којима се унапређује постојећа инфраструктура што ће имати конкретан утицај на услуге, туризам, пословање, трговину и транспорт у програмској области.

Слиједи неискрпна листа активности које би могле бити обухваћене овом мјером:

- Стварање пословне мреже и механизма преноса знања највише у туризму и пољопривредном сектору;
- Развој нових туристичких производа/услуга са јасним прекограничним идентитетом;
- Развијање стратегија пословног информисања, услуга и пратећих активности (као што су базе података, интернет странице) намијењене за предузетнике који су активни у програмској области;
- Развијање консултантских услуга за покретање бизниса, пословно планирање, технологије трансфера, патенте, сертификате, правна питања, финансије и маркетиншке стратегије (нпр. нови производи, маркирање и квалитет);
- Развијање одговарајућих и одрживих облика туризма и пољопривреде који користе околишу;
- Идентификација и развој алтернативних економских активности (еколошка производња, традиционални занати);
- Креирање и одржавање заједничких програма обуке путем сесија обуке, конференција и семинара и прављење заједничког програма наставе и стандарда обуке;
- Унапређење вјештина регионалне радне снаге и услуге стицања стручне квалификације која одговара економском развоју граничне регије;

- Развијање микроинфраструктуре за модернизацију и опремање пијаца, простора и капацитета за оснивање малог бизниса;
- Умрежавање МСП и формирање прекограничних кластера;
- Развијање микроинфраструктуре за унапређење приступа програмској области;
- Унапређење јавних комуналних предузећа као подршка сектору туризма;
- Пренос знања и интеграција изградње институционалних капацитета углавном око друштвених и економских питања;
- Развијање заједничких стратегија, планова прекограничног саобраћаја, студија и концепата као основе за велике инвестиције.

Мјера 1.2.: Развијање иницијатива за развој околиша првенствено ради заштите, промоције и управљања природним ресурсима.

Циљ ове мјере је одржати уједињене интервенције за заштиту природних ресурса и унапређења околиша ради обезбјеђења одрживог развоја цијеле програмске области. Ове активности ће бити уско повезане са развојем туризма као алтернативне економске активности.

Слиједи неисцрпна листа активности које би могле да буду обухваћене овом мјером:

- Заједнички истраживачки пројекти, студије, концепти и активности на подизању свијести и обуке везано за заштиту, промоцију и управљање природним ресурсима;
- Образовање и пренос знања у вези са заштитом околиша;
- Очување и побољшање природног и културног наслеђа;
- Унапређење заједничког управљања и капацитета подршке за управљање водом и отпадом;
- Развој планова спречавања загађења пограничне области и ефикасни системи праћења квалитета зрака, воде и земљишта;
- Развој и повећање капацитета за спречавање потенцијалних природних катастрофа (укључујући пожаре и поплаве);
- Планирање и провођење политике коришћења извора обновљиве енергије.

Мјера 1.3.: Друштвена кохезија и културна размјена путем институционалних и директних интервенција.

Циљ ове мјере је да се заједнице приближе кроз дугорочна партнерства и умрежавање организација цивилног друштва, професионалних удружења, локалних власти и институција као што су школе, факултети и истраживачки центри. Мјера ће допринијети стварању контаката на различитим нивоима и у различитим секторима дјеловања и охрабриће прекограничну сарадњу на пољу економије, културе, образовања и спорта.

Слиједи кратка листа главних активности које би могле да буду обухваћене овом мјером:

- акције за подршку друштвеном и културном протоку информација и комуникације између заједница у програмској области;
- културна размјена међу младим људима, умјетницима, размјена спортских активности, фолклорне манифестације и сличне акције;

- иницијативе за образовање и обуку, укључујући широк круг акција као што су промоција мобилности грађана, академске мреже иновативних образовних пројеката, промоција цјеложивотног учења за све грађане;
- промотивне друштвене и привредне манифестације као што су сајмови и изложбе;
- остале акције које промовишу укључивање у друштво, уз размјену информација, заједничке студије и истраживања.

Потенцијални корисници ове мјере би могли да буду национални органи/институције које дјелују у програмском подручју; локалне владе и њихове институције; агенције за развој; туристичке и културне организације/удружења; локалне организације за подршку бизнису; МСП-и; организације (укључујући НВО-е) које се баве заштитом природе; државни и приватни субјекти који се баве радном снагом; јавни органи одговорни за водно управљање; школе, колеџи, универзитети и институције за стручну и техничку обуку.

Приоритет 2. Техничка помоћ са циљем јачања административног капацитета у управљању и провођењу ЦБЦ програма.

Мјера 2.1.: Вођење, мониторинг и оцјена програма

Техничка помоћ ће се користити за подршку рада државних оперативних структура (ОС) и Заједничког надзорног одбора (ЈМЦ), за обезбјеђење ефикасног управљања и провођења програма, учешћа на састанцима у вези са програмом; као и остале употребе ресурса. Ово ће се постићи путем успостављања и рада Заједничког техничког секретаријата (ЈТС) у Босни и Херцеговини и испоставе ЈТС-а у Црној Гори (укључујући трошкове плата особља, осим државних службеника). Заједнички технички секретаријат ће бити задужен за дневно управљање програмом и одговараће за свој рад оперативним структурама и Заједничком надзорном одбору.

Мјера 2.2.: Информисање и промоција програма

Конкретни циљ ове мјере је да се обезбједи повећање свијести о програму међу државним, регионалним и локалним заједницама и уопште међу становништвом програмске области. Она такође подржава активности везане за подизање свијести на нивоу земље да би грађани обје земље били обавијештени о програму.

Приједлог распореда и индикативни износи за провођење мјера:

За Приоритет I, условно је предвиђено покретање два позива за достављање пројектних приједлога: један везан за укупан износ средстава за 2010. годину, који ће условно бити објављен у другој половини 2010.; други који покрива укупан износ средстава за 2011. годину, који ће условно бити објављен у другој половини 2011.

Најважнији критеријуми одабира и додјелу бесповратних средстава треба да буду они утврђени у практичном водичу (ПРАГ) за процедуре уговарања вањских помоћи ЕУ-а. Детаљни критеријуми одабира и додјеле биће утврђени у Позиву за достављање пројектних приједлога - Пријавном пакету (Смјернице за подносиоце пројектних приједлога).

За бесповратна средства која се додјељују путем Позива за достављање пројектних приједлога могуће је коришћење паушалних износа и/или јединствених стопа финансирања (у складу са чл. 181. Проведбених правила Финансијске уредбе), до износа од 25.000 евра по гранту. Детаљни услови коришћења паушалних износа и/или јединствених стопа финансирања биће, по потреби, укључени у текст Позива за достављање пројектних приједлога - Смјерница за подносиоце пројектних приједлога.

За Приоритет II, с обзиром да надлежни национални органи (оперативне структуре у Србији и Босни и Херцеговини) уживају *де факто* монопол (у смислу члана 168., став 1., тачка ц Проведбених правила¹ Финансијске уредбе²) за провођење прекограничног програма, релевантни уговорни органи у обје земље успоставиће појединачне директне споразуме о бесповратним средствима без објаве позива за достављање пројектних приједлога са оперативним структурама за износе предвиђене у Приоритету 2. техничке помоћи у свакој земљи. Оперативним структурама допуштено је подуговарање активности покривених директном погодбом (нпр. техничка помоћ, евалуација, промоција итд.) у складу са чланом 120. Финансијске уредбе и чланом 184. Проведбених правила уз Финансијску уредбу. Директни споразуми о бесповратним средствима могу се потписати одмах након закључивања споразума о финансирању. У сврху ефикасног коришћења средстава ТА, потребна је тијесна сарадња између националних органа (Оперативне структуре, ЦБЦ координатори) укључених земаља.

2.4. Преглед прошлог и постојећег искуства са прекограничном сарадњом, укључујући претходно стечена искуства и координацију донатора (по потреби)

Као дио Државне заједнице Србије и Црне Горе, Црна Гора је имала ограничено искуство са прекограничном сарадњом. Босна и Херцеговина такође је имала ограничено искуство, јер је учествовала само у Јадранском програму за сусједство с Италијом и у програму ИНТЕРРЕГ IIIБ ЦАДСЕС.

Досадашње искуство у сарадњи пограничних подручја показало је да је квалитетна фаза најважнија прије покретања било каквих активности. Да би прекогранична сарадња била ефикасна, кључно је постојање доброг разумијевања правила и процедура, адекватан капацитет и функционални управљачки органи. Резултати тематске евалуације Програма прекограничне сарадње Пхаре 1999-2003 узеће се у обзир.

У складу са чланом 20. Уредбе о програму ИПА и чланом 6. став 3. ИПА проведбених уредби, Европска комисија је од представника држава чланица и локалних међународних финансијских институција у Босни и Херцеговини и Црној Гори затражила примједбе током процеса израде програма у 2007. години.

2.5. Хоризонтална питања

Заједничке пријаве морају обухватити оба дијела пројекта и испуњавати следеће критеријуме:

- користити партнерима са обје стране границе и подржавати везе између релевантних институција и организација са обје стране границе;

¹ Уредба (ЕЗ, Еуратом) бр. 2342/2002 (ОЈ Л 357, 31.12.2002., стр. 1)

² Уредба (ЕЗ, Еуратом) бр. 1605/2002 (ОЈ Л 248, 16.09.2002., стр. 1)

- подстицати једнако учешће жена и маргинализованих група, испуњавати нарочите потребе етничких мањина и бити околишно одрживи.

2.6. Услови

Успјешно провођење програма зависи од адекватне попуњености кадром и функционисања Оперативних структура, Заједничких надзорних одбора, те Заједничког техничког секретаријата и његове испоставе.

2.7. Мјерила

2010.	Н	Н+1 (кумулативно)	Н+2 (кумулативно)
Број директних споразума о бесповратним средствима у Босни и Херцеговини	0	1	1
Број директних споразума о бесповратним средствима у Црној Гори	0	1	1
Број заједничких позива на доставу приједлога пројеката објављених у Босни и Херцеговини и у Црној Гори	1	1	1
Стопа уговарања (%) у Босни и Херцеговини	0	10	100
Стопа уговарања (%) у Црној Гори	0	10	100

“Н” је датум склапања Споразума о финансирању.

2011.	Н	Н+1 (кумулативно)	Н+2 (кумулативно)
Број директних споразума о бесповратним средствима у Босни и Херцеговини	0	1	1
Број директних споразума о бесповратним средствима у Црној Гори	0	1	1
Број заједничких позива на доставу приједлога пројеката објављених у Босни и Херцеговини и у Црној Гори	1	1	1
Стопа уговарања (%) у Босни и Херцеговини	0	10	100
Стопа уговарања (%) у Црној Гори	0	10	100

“Н” је датум склапања Споразума о финансирању.

2.8. Мапа пута за децентрализацију управљања фондовима Европске уније без ex-ante контрола Комисије

У Босни и Херцеговини, Стратегија за провођење децентрализованог система провођења (ДИС) усвојена је у јулу 2008. године. У априлу 2010. године, Савјет министара Босне и Херцеговине усвојио је одлуку о именовању Надлежног службеника за акредитовање (ЦАО), Државног службеника за овјеравање (НАО), и Националног координатора за ИПА (НИПАЦ), ЦФЦУ (Централна јединица за финансије и уговарање) и Национални фонд (НФ) успостављени су у Министарству финансија и трезора и раде иако нису још у потпуности попуњени особљем. Надлежне органе Босне и Херцеговине у њиховим настојањима у вези са децентрализацијом подржава Комисија кроз велики број пројеката техничке помоћи за припрему структура за све ИПА компоненте.

У Црној Гори припреме за прелазак на децентрализовано управљање ИПА су у току. Након избора и формирања нове владе у прољеће 2009. године, именован је нови Национални званичник за овјеравање (НЗО), док су остале позиције, Званичник надлежан за акредитацију (ЗНА) и Званичник за овјеравање програма (ЗОП) остале непромијењене. Влада је у октобру 2009. године обновила "Акциони план за пренос управљања ИПА фондовима за Компоненте I и II", који предвиђа подношење захтјева за пренос управљачких овлашћења за компоненте I и II до краја 2010./почетка 2011. године. Проведбени споразум између НЗО-а и ЗОП-а потписан је у октобру 2009. године. Од 16 Виших програмских службеника (ВПС-а), 15 их је именовано те су потписани оперативни споразуми са ЗОП-ом. Формална процјена празнина (1. фаза плана за прелазак на систем децентрализованог управљања ИПА-ом) за компоненте I и II је завршена у марту 2010. године.

Именован је Стратешки координатор (Замјеник министра за европске интеграције) за ИПА компоненте III и IV те је и састављен "Свеукупни Акциони план Владе Црне Горе за ИПА компоненте III и IV " који оцртава главне кораке потребне за разраду Оквира за усклађеност стратегија (ОУС), Оперативних програма (ОП) и за пренос управљања. Помоћ у процесу припрема за пренос управљања средствима ЕУ за ИПА компоненте I и II је предвиђена у оквиру ЦАРДС пројекта који ће се наставити са три ИПА пројеката који ће подржати увођење децентрализованог система управљања ЕУ фондовима ЕУ за свих пет компоненти програма ИПА.

3. БУЏЕТ ЗА 2010. И 2011. ГОДИНУ

3.1. Индикативна финансијска таблица за 2010. годину за Босну и Херцеговину

	ЕУ – ИПА помоћ		Национално суфинансирање		Укупно	
	ЕВР (а)	% ⁽¹⁾	ЕВР (б)	% ⁽¹⁾	ЕВР (ц)=(а)+(б)	% ⁽²⁾
Приоритетна оса 1	450.000	85	79.411	15	529.411	90
Приоритетна оса 2	50.000	85	8.824	15	58.824	10
УКУПНО	500.000	85	88.235	15	588.235	100

⁽¹⁾ Изражено у % укупног износа (ИПА и Национално суфинансирање) (стубац (ц))

⁽²⁾ Изражено у % укупног износа ступца (ц). Означава релативну вриједност сваког приоритета у пређењу са укупним фондом (ИПА + Национално)

3.2. Индикативна финансијска таблица за 2010. годину за Црну Гору

	ЕУ – ИПА помоћ		Национално суфинансирање		Укупно	
	ЕВР (а)	% ⁽¹⁾	ЕВР (б)	% ⁽¹⁾	ЕВР (ц)=(а)+(б)	% ⁽²⁾
Приоритетна оса 1	540.000	85	95.294	15	635.294	90
Приоритетна оса 2	60.000	85	10.588	15	70.588	10
УКУПНО	600.000	85	105.882	15	705.882	100

⁽¹⁾ Изражено у % укупног износа (ИПА и Национално суфинансирање) (стубац (ц))

⁽²⁾ Изражено у % укупног износа ступца (ц). Означава релативну вриједност сваког приоритета у поређењу са укупним фондом (ИПА + Национално)

3.3. Индикативна финансијска таблица за 2011. годину за Босну и Херцеговину

	ЕУ – ИПА помоћ		Национално суфинансирање		Укупно	
	ЕВР (а)	% ⁽¹⁾	ЕВР (б)	% ⁽¹⁾	ЕВР (ц)=(а)+(б)	% ⁽²⁾
Приоритетна оса 1	450.000	85	79.411	15	529.411	90
Приоритетна оса 2	50.000	85	8.824	15	58.824	10
УКУПНО	500.000	85	88.235	15	588.235	100

⁽¹⁾ Изражено у % укупног износа (ИПА и Национално суфинансирање) (стубац (ц))

⁽²⁾ Изражено у % укупног износа ступца (ц). Означава релативну вриједност сваког приоритета у поређењу са укупним фондом (ИПА + Национално)

3.4. Индикативна финансијска таблица за 2011. годину за Црну Гору

	ЕУ – ИПА помоћ		Национално суфинансирање		Укупно	
	ЕВР (а)	% ⁽¹⁾	ЕВР (б)	% ⁽¹⁾	ЕВР (ц)=(а)+(б)	% ⁽²⁾
Приоритетна оса 1	540.000	85	95.294	15	635.294	90
Приоритетна оса 2	60.000	85	10.588	15	70.588	10
УКУПНО	600.000	85	105.882	15	705.882	100

⁽¹⁾ Изражено у % укупног износа (ИПА и Национално суфинансирање) (стубац (ц))

⁽²⁾ *Изразено у % укупног износа ступца (ц). Означава релативну вриједност сваког приоритета у поређењу са укупним фондом (ИПА + Национално)*

3.5. Принципи суфинансирања који се примјењује на пројекте финансиране у оквиру програма

Допринос ЕУ израчунат је у односу на прихватљиве издатке, који се за „Прекогранични програм Босна и Херцеговина – Црна Гора“ заснивају на укупним издацима, према споразуму између земаља учесница, који су утврђени у прекограничном програму.

Допринос ЕУ на нивоу приоритетне осе не смије прећи крајњу границу од 85% прихватљивих издатака. Допринос ЕУ за сваку приоритетну осу не смије бити испод 20% прихватљивих издатака.

Примјењују се одредбе члана 90. ИПА Проведбене уредбе.

Суфинансирање у оквиру Приоритетне осе 1 обезбиједиће крајњи корисници бесповратних средстава и та средства могу долазити из јавних или приватних фондова. Суфинансирање у оквиру Приоритетне осе II обезбиједиће се националним јавним средствима.

4. ПРОВЕДБЕНЕ СТРУКТУРЕ

4.1. Начин провођења

Овај програма проводи Европска комисија у складу са чланом 53.ц Финансијске уредбе³ и односним одредбама Проведбених правила⁴.

У случају централизованог управљања, улога Комисије у одабиру активности у оквиру прекограничног програма међу државама корисницама наведена је у члану 140. Проведбене уредбе о програму ИПА.

4.2. Општа правила за поступке набавке и додјеле бесповратних средстава

Набавка слиједи одредбе Дијела другог, Главе IV Финансијске уредбе и Дијела другог, Главе III, Поглавља 3. њених Проведбених правила као и правила и поступке за уговоре о пружању услуга, набавци роба и уступању радова који се финансирају из општег буџета Европских заједница у сврху сарадње са трећим земљама (Ц(2007)2034), који је Комисија усвојила 24. маја 2007. године.

Поступци додјеле бесповратних средстава слиједи одредбе Дијела првог, Главе VI Финансијске уредбе и Дијела првог, Главе VI њених Проведбених правила.

Према потреби, наручиоци користе и стандардне предлошке и моделе који олакшавају примјену претходно наведених правила из „Практичног водича кроз процедуре уговарања помоћи ЕУ трећим земљама“ („Практични водич“), како је објављен на веб

³ Уредба (ЕЗ, Еуратом) бр. 1605/2002 (ОЈ Л 248, 16.9.2002, стр. 1.)

⁴ Уредба (ЕЗ, Еуратом) бр. 2342/2002 (ОЈ Л 357, 31.12.2002, стр. 1.)

страницама EuropeAid⁵ на дан покретања поступка набавке или додјеле бесповратних средстава.

4.3. Процјена утицаја на околиш и очување природе

Сва улагања се проводе у складу са релевантним законодавством ЕУ о заштити околиша.

Поступци за процјену утицаја на околиш, како је наведено у директиви о Процјени утицаја на околиш (ПУО)⁶ у потпуности се примјењују на све инвестиционе пројекте у оквиру ИПА-е. Уколико директива о ПУО није још у потпуности пренијета, поступци би требало да буду слични онима утврђеним у претходно наведеној директиви.

Уколико постоји вјероватност да би пројекат могао да утиче на локалитете од значаја за очување природе, извршиће се одговарајућа процјена очувања природе, која је једнака оној из члана 6. Директиве о стаништима⁷.

---

⁵ Тренутна адреса:

http://ec.europa.eu/europeaid/work/procedures/implementation/practical_guide/index_en.htm

⁶ Директива Савјета 85/337/ЕЕЗ-а од 27. јуна 1985. о процјени учинака одређених јавних и приватних пројеката на околиш (СЛ Л 175, 5.7.1985., стр. 40.)

⁷ Директива Савјета 92/43/ЕЕЗ-а од 21. маја 1992. о очувању природних станишта и дивље фауне и флоре (СЛ Л 206, 22.7.1992.)

5. НАДЗОР И ЕВАЛУАЦИЈА

5.1. Надзор

Провођење прекограничног програма надзираће Заједнички надзорни одбор из члана 142. Проведбене уредбе о програму ИПА, успостављен уз учествовање земаља корисника, а који укључује и представнике Комисије.

У Босни и Херцеговини и у Црној Гори, Комисија може да предузме све мјере које сматра потребним за надзор односног програма.

5.2. Евалуација

Програми су предмет евалуација у складу са чланом 141. Проведбене уредбе о програму ИПА, са циљем побољшања квалитета, ефикасности и досљедности помоћи из средстава Заједнице и стратегије и провођења прекограничних програма.

Привремену евалуацију сваког од 8 ЦБЦ програма између земаља кандидаткиња – потенцијалних кандидаткиња проводе (2010.) независни евалуатори под одговорношћу Комисије (ДГ за проширење). Завршни извјештаји о евалуацији биће доступни крајем 2010., почетком 2011.

6. РЕВИЗИЈА, ФИНАНСИЈСКА КОНТРОЛА И МЈЕРЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ПРЕВАРА

Рачуни и пословање свих страна укључених у провођење овог програма, као и уговори и споразуми којима се проводи овај програм, предмет су, са једне стране, надзора и финансијске контроле од стране Комисије (укључујући Европску канцеларију за борбу против превара), која може да проводи контроле по свом нахођењу, било сама или путем вањског ревизора и, са друге стране, ревизија од стране Европског суда ревизора. Ово укључује мјере као што је ex-ante верификација тендера и уговарања које врши Делегација Европске уније у држави корисници.

Да би се обезбиједила ефикасна заштита финансијских интереса Европске уније, Европска комисија (укључујући Европску канцеларију за борбу против превара) може да проводи контроле на терену и инспекције у складу са процедурама предвиђеним Уредбом Савјета (ЕЦ, Еуратом) 2185/96⁸.

Горе описане контроле и ревизије примјениве су на све уговараче, подуговараче и кориснике бесповратних средстава који примају новчану помоћ Европске уније.

7. НЕЗНАТНА ПРЕРАСПОДЈЕЛА СРЕДСТАВА

Национални званичник за овјеравање (АОД), или национални званичник за овјеравање подделегирањем (АОСД), у складу са делегирањем овлашћења која му повјери АОД, у складу са принципима прописног финансијског управљања, може да изврши незнатне прерасподјеле средстава без потребе за мијењањем одлуке о финансирању. У овом контексту, кумулативне прерасподјеле које не прелазе 20% укупног износа алоцираног

---

⁸ Уредба Савјета (ЕЗ, Еуратом) бр. 2185/96 (ОЈ Л 292; 15.11.1996; стр. 2.)

за програм, зависно од лимита од 4 милиона ЕВР, неће се сматрати знатним, под условом да оне не утичу на природу и циљеве програма. Одбор ИПА биће обавијештен о горњој прерасподјели средстава.

8. ОГРАНИЧЕНА ПРИЛАГОЂАВАЊА У ПРОВОЂЕЊУ ПРОГРАМА

Ограничене промјене у провођењу овог програма које утичу на елементе наведене у члану 90. Правила о провођењу за Уредбу о финансирању, која су индикативне природе⁹, може да извршити овлашћени званичник за овјеравање делегирањем (АОД), или овлашћени званичник за овјеравање подделегирањем (АОСД), у складу са делегацијом овлашћења која на њега преноси АОД, у складу са принципима прописног финансијског управљања без потребе за измијењеном и допуњеном одлуком о финансирању.

---

⁹ Ови најважнији елементи индикативне природе су, за бесповратна средства, индикативни износ позива за приједлоге и, за набавку, индикативни број и врста предвиђених уговора и индикативни временски оквир за покретање процедура набавке.

ПРИЛОГ А2: Ревидирани Програм прекограничне сарадње 2007-2013 ИПА
ЦБЦ Босна и Херцеговина – Црна Гора

Прекогранични програм 2007 – 2013

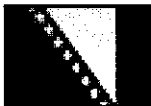
***Прекогранична сарадња у оквиру
Инструмента за претприступну
помоћ***

Босна и Херцеговина - Црна Гора

Ревидирана верзија

[обухваћени период 2007-2011]

Датум: новембар 2009.године

**Босна и Херцеговина
Дирекција за европске
интеграције**

**Црна Гора
Министарство за европске
интеграције**

САДРЖАЈ

ГЛОСАР АКРОНИМА	4
ОДЈЕЉАК I ОПИС И АНАЛИЗА ПРОГРАМСКИХ ОБЛАСТИ	5
1. Кратак преглед Програма и процеса израде програма.....	5
1.1. Кратак преглед Програма	5
1.2. Кратак преглед процеса израде програма	6
2. Мапа и опис програмске области.....	7
3. Тренутна ситуација у програмској области.....	11
3.1. Историја.....	11
3.2. Демографија	11
3.3. Националне мањине.....	11
3.4. Географски опис.....	12
3.5. Инфраструктура	12
3.6. Привреда.....	15
3.7. Људски ресурси.....	18
3.8. Околиш и природа	20
3.9. Култура.....	20
3.10. Кратак преглед недостатака, неусаглашености и потенцијала за развој	21
3.11. SWOT анализа програмске области.....	22
ОДЈЕЉАК II ПРОГРАМСКА СТРАТЕГИЈА	25
1. Искуство са прекограничним активностима	25
1.1. Стечено искуство	25
2. Стратегија за сарадњу	26
2.1. Сажети закључци из описа области	26
2.2. Општи стратешки циљ Прекограничног програма.....	28
2.3. Конкретни циљеви	28
3. Приоритет и мјере	29
3.1. Приоритет I.....	29
3.2. Приоритет II	32
3.3. Излазни показатељи и показатељи резултата	33
4. Веза са другим програмима.....	38
4.1. Програми у БиХ	38
4.2. Програми у Црној Гори.....	39
ОДЈЕЉАК III ФИНАНСИЈСКЕ ОДРЕДБЕ	40
1. Финансијски план за програм прекограничне сарадње за период 2007 – 2011.	41
ОДЈЕЉАК IV ОДРЕДБЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ	42
1. Структуре програма.....	42
1.1. Државне организационе структуре	42
1.2. Оперативне програмске структуре.....	42
1.3. Уговорни органи	44
1.4. Заједнички надзорни одбор	44
1.5. Заједнички технички секретаријат	74

1.6 Корисници програма.....	46
2. Правила реализације.....	48
2.1 Основна правила реализације.....	48
2.2 Позиви за достављање приједлога пројеката.....	48
2.3 Избор пројеката након позива за достављање приједлога пројеката.....	49
3. Информисање, публицитет и консултовање.....	50
4. Финансијско управљање.....	81
5. Праћење и вредновање програма.....	81
5.1 Праћење на нивоу пројекта.....	52
5.2 Праћење програма.....	52
5.3 Оцјена програма.....	52

ГЛОСАР АКРОНИМА

ЦБЦ	Прекогранична сарадња / Cross-Border Cooperation
ЦБИБ	Јачање институција прекограничне сарадње / Cross-Border Institution Building
ЕУ	Европска унија / European Union
ГДП	Бруто домаћи производ / Gross Domestic Product
ИПА	Инструмент за претприступну помоћ / Instrument for Pre-Accession Assistance
ЈМЦ	Заједнички надзорни одбор / Joint Monitoring Committee
ЈТС	Заједнички технички секретаријат / Joint Technical Secretariat
МИПД	Вишегодишњи индикативни план / Multi-annual Indicative Planning Document
НГО	Невладина организација / Non-Governmental Organisation
НУТС	Номенклатура просторних јединица за статистику / Nomenclature of Units for Territorial Statistics
ОС	Оперативна структура / Operating Structure
ПРАГ	Практични водич за процедуре склапања уговора који се финансирају из општег буџета Европских заједница у контексту вањских активности / Practical Guide for Contract Procedures financed from the general budget of the European Union in the context of external actions
СМЕ	Мала и средња предузећа / Small and Medium Enterprise
SWOT	Предности, недостаци, могућности, пријетње / Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats
ТА	Техничка помоћ / Technical Assistance
МЕИ	Министарство за европске интеграције / Ministry for European Integration
ДЕИ	Дирекција за европске интеграције / Directorate for European Integration
РДА	Регионалне развојне агенције / Regional Development Agencies
ЕУРЕД	Регионални привредни развој Европске уније / European Union Regional Economic Development
ИТ	Информационе технологије / Information Technology
УНЕСЦО	Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу / United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organisation
ЦЕФТА	Споразум о слободној трговини у Централној Европи / Central European Free Trade Agreement
ЦА	Уговорни орган / Contracting Authority

ОДЈЕЉАК I ОПИС И АНАЛИЗА ПРОГРАМСКИХ ОБЛАСТИ

1. Кратак преглед Програма и процеса израде програма

1.1. Кратак преглед Програма

Овим програмом прекограничне сарадње за период од 2007. до 2013. године успостављеним између земаља потенцијалних кандидата за чланство у Европској унији, Босне и Херцеговине и Црне Горе, управљаће се централизовано.

Програмска област обухваћа површину од 31.134,33 km² и има 1.685.366 становника. Територија Босне и Херцеговине обухваћена програмом састоји се од 56 општина, док је на територији Црне Горе програмом обухваћено 13 општина (12 у програмској и једна општина у сусједној области).

Програмска област је углавном планинска и релативно неприступачна. Привредни центри лоцирани су у већим градовима, доста удаљеним од границе.

Број становника у програмској области или стагнира или је у опадању, у руралним областима становништво је старо, а недостаје и прилика за запошљавање. Постојећа индустријска и пољопривредна база захтијева обнову и модернизацију, а због неадекватне саобраћајне инфраструктуре приступ тржиштима је ограничен.

Област има велике могућности за развој туризма. Црна Гора има развијену основу за туристички сектор. Босна и Херцеговина има такође развијену туристичку инфраструктуру на планинама.

Околиш програмске области је очуван, упркос неким изузетно загађеним подручјима, као и постојећим капацитетима за одлагање отпада који су преоптерећени и који не могу да прате значајан и неконтролисан пораст становништва и индустрије. Планине и шуме, важни дијелови околиша ове области, нарочито су осјетљиве на повећање загађења ваздуха и воде.

Економска активност се углавном ослања на природне ресурсе који су концентрисани на пољопривреду, шумарство и рударство.

Саобраћај захтијева модернизацију и поправку. Постоје четири међународна аеродрома у овој области: Подгорица, Тиват, Мостар и Сарајево.

Главни изазов за програмску област јесте ревитализација привреде кроз ефикаснију употребу властитих предности и ресурса. Остваривање циља успостављања значајне регионалне сарадње потпомогнуто је одсуством језичке баријере и заједничким наслијеђем. Економска и друштвена сарадња између заједница је ефикасан начин да се превазиђе бурна прошлост и постојање нових државних граница. Управо на томе се заснива стратешки приступ програма прекограничне сарадње за период од 2007. до 2013. године.

Општи стратешки циљ програма је:

Програм ће се реализовати на основу једног главног приоритета:

Подржати стварање заједничког друштвено-економског окружења за људе, заједнице и привреду пограничне области.

1.2. Кратак преглед процеса израде програма

Програм прекограничне сарадње између Босне и Херцеговине и Црне Горе биће проведен од 2007. до 2013. године. Овај стратешки документ заснива се на заједничком стратешком планирању између двије земље и резултат је обимног процеса консултација са локалним учесницима, потенцијалним корисницима и донаторима.

Програм ће проводити обје земље и њим ће се управљати централизовано. Државни органи у двије земље граде капацитете и раде на акредитацији структура за провођење програма да би се прешло на децентрализовано управљање што је прије могуће у току периода његовог провођења.

До израде програма дошло је у периоду између децембра 2006. и маја 2007. године. Домаћи органи и оперативне структуре су у изради програма добиле помоћ Пројекта за развој институција за прекограничну сарадњу (ЦБИБ), регионалног пројекта којег финансира Европска унија.

Одржани су сљедећи билатерални састанци оперативних структура током израде програма:

6. фебруар 2007., Мостар	1. састанак Тима за израду приједлога програма
6. март 2007., Београд	1. састанак Заједничког одбора за израду програма
20. март 2007., Подгорица	2. састанак Тима за израду приједлога програма
13. април 2007., Сарајево	3. састанак Тима за израду приједлога програма
23. мај 2007., Подгорица	2. састанак Заједничког одбора за израду програма

У новембру 2009., Заједнички надзорни одбор је усвојио ревидирану верзију прекограничног програма која у суштини ажурира финансијску таблицу уз укључивање дотација за 2010-2011. годину. Током састанка, ЈМЦ је разговарао и одобрио одлуку да се предложи Комисији укључивање општине Подгорица као придруженог подручја (Чл. 97. ИПА ИР) у Црној Гори као дио програмске области.

У складу са чланом 20. Уредбе ИПА-е и чланом 6 (3) Уредби за реализацију ИПА-е, ЕК је од представника држава чланица и локалних канцеларија међународних финансијских институција у Босни и Херцеговини и Црној Гори тражила да доставе своје примједбе на нацрт програма за прекограничну сарадњу који је достављен Комисији.

2. Мапа и опис програмске области

Програмска област се простире дуж границе између Босне и Херцеговине и Црне Горе, и чине је 'програмске' и 'сусједне' области како је одређено чланом 88. и 97. Проведбене уредбе ИПА-е.

Легенда:
 Програмска област
 - Босна и Херцеговина
 - Црна Гора

Потребна класификација НУТС III још није званично прихваћена ни у Босни и Херцеговини ни у Црној Гори. Због тога је у овом програму прекограничне сарадње постојећа класификација редефинисана еквивалентном интерпретацијом за потребе програма.

У Босни и Херцеговини области еквивалентне нивоу 3 НУТС-а су регије. Програмске области су: Сарајевска регија и Херцеговачка регија. Тако се све општине које се налазе у овим регијама сматрају програмским.

Програмска област у Босни и Херцеговини обухваћа 20.909,33 km² и има 1.214.745 становника у 56 општина. То представља 38,51% територије Босне и Херцеговине и 46,57% становништва.

Програмска област у Црној Гори састоји се од 'програмских' и 'сусједних' регија. Програмска област обухваћа 10.225 km² и 470.621 становника, од чега је програмска регија 8.784 km² и има 301.489 становника у 12 општина. Општина Подгорица као сусједна регија са 169.132 становника обухваћа површину од 1.441 km². Програмска област представља 74,03% територије Црне Горе и 75,86% становништва.

Табела 1: Програмске области у Босни и Херцеговини и Црној Гори

Црна Гора (општине)		Босна и Херцеговина (општине)						
Програмска регија (члан 88. ИПА ИР)	Становништво	кп ²	Сусједна регија (члан 97. ИПА ИР)	Становништво	кп ²	Програмска област	Становништво	кп ²
1. Пљевља	39.806	1.346	1. Подгорица	169.132	1.441	1. Јабланица	11.893	301
2. Плужине	4.272	854				2. Коњиц	39.000	1.101
3. Жабљак	4.204	445				3. Трново	2.183	338,4
4. Шавник	2.947	553				4. Трново РС	3.895	138
5. Никшић	75.282	2.065				5. Пале	28.560	492
6. Херцег Нови	33.034	235				6. Пале Прача	1.381	103
7. Котор	22.947	335				7. Ново Горажде	4.500	123
8. Тиват	13.630	46				8. Горажде	31.544	248,8
9. Бијело Поље	50.284	924				9. Чајнице	5.389	275
10. Мојковац	10.066	367				10. Фоча Устиколина	2.899	188
11. Беране	35.068	717				11. Калиновик	1.207	678,92
12. Колашин	9.949	897				12. Рудо	10.000	344
						13. Вишеград	13.500	448
						14. Рогатица	15.000	640
						15. Фоча	23.000	1.115
						16. Гацко	11.000	736
						17. Невесиње	14.448	920
						18. Мостар	111.271	1.175
						19. Хацићи	21.139	273
						20. Ист. Илиџа	20.000	28
						21. Илиџа	47.502	162
						22. Широки Бријег	27.160	388
						23. Љубушки	23.623	297,7
						24. Чапљина	27.882	356
						25. Читлук	16.421	181
						26. Столац	13.335	331
						27. Берковићи	4.000	256
						28. Билећа	14.591	633
						29. Љубиње	5.000	326
						30. Неум	4.325	225
						31. Равно	1.000	225
						32. Источни Мостар	500	82
						33. Требиње	36.000	904
						34. Прозор/Рама	16.832	477
						35. Купрес	3.513	569,80
						36. Купрес (РС)	820	45

37. Томиславград											27.657	967,40
38. Посушје											16.145	461,10
39. Груде											15.666	220,80
40. Ливно											32.404	994
41. Сокопац											15.500	729
42. Источно Ново Сарајево											20.000	45
43. Сарајево-Н.Г.											118.880	47,98
44. Вођошћа											20.575	72
45. Сарајево-С.Г.											50.000	55
46. Сарајево-И.С.Г											2.000	105
47. Илијаш											15.414	320
48. Вареш											10.094	390
49. Брежа											13.845	73
50. Високо											40.276	232
51. Кисељак											23.980	164
52. Фојница											11.090	308
53. Крешево											5.950	148
54. Центар											70.294	33
55. Ново Сарајево											75.662	11,43
56. Олово											15.000	408
Укупно	301.489	8.784	169.132	1.441	1.214.745	20.909,33						
Број насеља	700		143									N/A
Укупна површина програмске области											31.134,33 км ²	
Укупан број становника											1.685.366	
Дужина границе											249 км	
Гранични прелази											7	

Извор: 1 Статистички завод Црне Горе, www.visit-montenegro.org/faq, <http://www.monstat.org/>

Извор 2: Статистичке канцеларије при општинама

Извор 3: ДГС Босна и Херцеговина

Главни разлог за укључивање Подгорице као сусједне територије је чињеница да је Подгорица главни демографски, политички, економски, саобраћајни, културни, образовни и научни центар. Постоји и висок интерес потенцијалних корисника у општини Подгорица за програм прекограничне сарадње између Босне и Херцеговине и Црне Горе. Више од 200 организација / институција из Подгорице већ је регистровано у базе података о контактима.

3. Тренутна ситуација у програмској области

3.1. Историја

Током читаве историје, територије и становништво програмске области повремено су припадали истим државама, али су често били и одвојени границама и ратовима. Због тога су везе између заједница у пограничној области јаке и независне.

Крајем 19. вијека, интелектуалци из области почели су да промовишу идеју о уједињеним славенским народима што је на крају и довело до стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, која је потом постала Краљевина Југославија, позната и као прва Југославија. Краљевина се распала након избијања Другог свјетског рата и СФРЈ¹⁰ је створена 1945. године. Територије садашње Босне и Херцеговине и Црне Горе су дефинисане, и ова два субјекта постали су двије од шест југословенских република.

Након распада бивше СФРЈ, Босна и Херцеговина је стекла независност 1992. године, а Црна Гора је постала независна држава након референдума о независности одржаног 2006. године¹¹.

3.2. Демографија

У програмској области програма прекограничне сарадње између Босне и Херцеговине и Црне Горе живи укупно 1.685.366 становника. Демографска структура се значајно промијенила услед великих миграција унутар територије и ван ње током кризе 1990-тих година.

Миграције становника између Босне и Херцеговине и Црне Горе одиграле су се на обје стране границе током деведесетих година. То је довело до промјена које су изгледа неповратне јер се избјеглице враћају споро и тешко. Опадање броја становника најочљивије је у руралним општинама дуж границе.

У програмској области у Црној Гори становништво је углавном концентрисано у урбаним центрима у којима се углавном налази посао. Ситуација је слична и у Босни и Херцеговини.

У црногорском дијелу је број становника смањен за 1,1% од 1991. године (према посљедњем попису из 2002. године), а у Босни и Херцеговини је у истом периоду смањен за 1,4%. У Црној Гори је смањење настало углавном због унутрашњих миграција ка јужним и централним дијеловима у потрази за повољнијим економским могућностима. У Босни и Херцеговини је ситуација слична јер се становништво помјера из мањих мјеста у урбане центре, посебно у Сарајево.

Иако стопа природног прираштаја у програмској области још увијек задржава позитиван тренд, старосна структура становништва наговјештава врло неповољан демографски процес у погледу старосне доби.

3.3. Националне мањине

---

¹⁰ Социјалистичка Федеративна Република Југославија

¹¹ Парламент Црне Горе је 3. јуна 2006. године прогласио независност Црне Горе, формално потврдивши резултате референдума о независности. Црна Гора је 28. јуна постала 192. држава чланица Уједињених нација.

Данас сви становници програмске области уживају пуну националну равноправност у обје земље, јер уставу у обје земље гарантују права мањинама.

3.4. Географски опис

Програмска област је лоцирана у југоисточном дијелу Босне и Херцеговине и сјеверозападном дијелу Црне Горе. У Босни и Херцеговини програмска област се простире на 20.909,33 km² и обухваћа 38,51% државне територије. У Црној Гори програмска област се простире на 10.225 km² или 74,03% државне територије, од чега је програмска регија 8.784 km² или 62,63% државне територије.

Терен је већином планински укључујући и дијелове који су међу најоштријим у Европи. Просјечна надморска висина је 2.000 метара.

Ријеке у програмској области су дио слива Јадранског мора или Црног мора. У планинама ријеке теку кроз дубоке кањоне као што је кањон ријеке Таре који је најдубљи кањон у Црној Гори и Европи. Дуг је 78 km а на најдубљем дијелу има дубину од 1.300 метара. Постоји око четрдесет природних и седам вјештачких језера у области. Ова регија је богата водом и шумама које покривају 32% њене територије.

Клима у програмској области варира, али уопштено, сјеверни дио карактерише континентална клима, са хладним зимама и врелим, влажним лјетима са пуно редовних киша и обилатим сњежним падавинама у унутрашњости, док јужни дио има већином јадранску климу са врелим сувим лјетима и јесени а хладним зимама. Разлика у надморској висини и близина Јадранског мора, као и изложеност вјетровима, доприносе разноликости климе.

Дио програмске области у Босни и Херцеговини обухваћа 56 општина. На страни Црне Горе налази се 13 општина у средњој и сјеверној Црној Гори са 843 насеља (700 у програмској и 143 у сусједној регији).

Програмска област у Босни и Херцеговини посједује и 20 km морске обале која је једини излаз Босне и Херцеговине на Јадранско море. Обала има добро очуване плаже и туристички центар Неум.

У Црној Гори, програмска област обухваћа 163,78 km морске обале од укупно 288,21 km, са јединственим пејзажом, лијепим заљевима и важним туристичким центрима.

3.5. Инфраструктура

Инфраструктура је важан предуслов за економски и друштвени развој јер обезбјеђује да роба и људи улазе и излазе из програмске области. У цјелини је инфраструктура у програмској области застарјела, углавном због недостатка инвестиција које су биле већином усмјераване ка више индустријским областима у земљи.

Путеви и жељезнице су углавном у врло лошем стању, и потребно их је хитно модернизовати. Луке, аеродроми и бране су у нешто бољем стању. Међутим, потребне су значајне инвестиције у укупну инфраструктуру у обје земље (цестовна и саобраћајна мрежа, континуирана испорука електричне енергије, поправак и модернизација водовода и канализације) да би се њихови потенцијали у потпуности искористили и створила стабилна економија у којој би, прије свега, могла да напредују мала и средња предузећа.

3.5.1. Путна инфраструктура

Модерна путна мрежа је један од најважнијих фактора постизања економског развоја и приступачности регије и прекограничне сарадње.

Путеви у програмској области су углавном у лошем стању због ниског нивоа улагања у њихово одржавање и проширење током кризног периода и због удаљености читаве прекограничне области од стратешких државних оса и коридора у обје земље.

Ниједна аутоцеста не пролази кроз програмску област. Највећи дио цестовне мреже састоји се од магистралних путева у класи 1 и локалних путева у класи 2. Стога је хитно потребно поправити и модернизовати саобраћајну инфраструктуру у програмској области.

Магистралне саобраћајнице у класи 1 које пролазе кроз програмску област су:

1. Сарајево – Фоча – Никшић – Подгорица
2. Мостар – Требиње – Никшић – Подгорица

3.5.2. Жељезнице

Жељезнички систем представља занемарив дио укупне саобраћајне инфраструктуре програмске области. Не постоје жељезнички гранични прелази између двије земље.

Жељезничка мрежа Босне и Херцеговине је у лошем стању. Неразвијена је и није у потпуности електрификована, чиме је њен потенцијал за обезбјеђивање дјелотворне путне инфраструктуре ограничен.

У дијелу програмске области у Црној Гори постоји само једна мања жељезничка линија која се углавном користи за превоз терета, а пружа се од Никшића и излази из програмске области ка Подгорици и Бару.

3.5.3. Гранични прелази

Дуж границе између ове двије земље постоји укупно седам граничних прелаза. Само њих четири се сматрају међународним граничним прелизима.

3.5.4. Аеродроми

У програмској области постоје четири међународна аеродрома: Подгорица, Тиват, Мостар и Сарајево. Постоји и један мали аеродром лоциран у Никшићу.

3.5.5. Луке

У програмској области, марина у Тивту нуди услуге малим бродовима и јахтама средње величине.

3.5.6. Телекомуникације

Телекомуникациона мрежа у програмској области састоји се од неколико система фиксне и мобилне телефоније.

Чињеница да има 643.681 мобилних телефона (подаци из октобра 2006. године) у Црној Гори је импресивна (више од 1 мобилног телефона по становнику) у поређењу са Европом. Услуге мобилне телефоније пружају три ГСМ оператора (Теленор, T-mobile/com, М-тел). Сва три оператора покривају државну територију и нуде високоразвијене услуге.

Процес приватизације два од три садашња оператора (БХ Телеком и ХТ Мостар) је још увијек у припремној фази. Телеком Српске је већински приватизован 2006. године.

Капацитети фиксне мреже су добро развијени, а мобилна мрежа има добру покривеност сигналом у читавој области.

Интернет се увелико користи у програмској области: на босанској страни постоје три провајдера а на црногорској страни четири. Постоји велики број корисника интернета у Црној Гори (преко 743.000 у 2006. години). У Босни и Херцеговини, 57% домаћинстава посједује компјутер а 42% редовно користи интернет.

3.5.7 Снабдијевање водом, отпадне воде, гријање, поступање са отпадом

Становништво програмске области које живи око општинских центара и већих мјеста користи се водоводом. Међутим, капацитети водовода и степен хигијене су главни проблем у руралним предјелима. Алтернативни системи који се користе у многим руралним дијеловима као што су локални извори воде, бунари и цистерне, не гарантују потребан квалитет воде.

Чitava ситуација генерално захтијева велики напор да се водоводни систем ревитализује и поправи, посебно због чињенице да тренутно водоснабдијевање не задовољава потребе становништва. Због старости и штета насталих у рату, те цурења воде због лошег одржавања, између 35% и 70% капацитета се изгуби. Водоснабдијевање се често прекида у читавој програмској области, посебно у сухом лјетном периоду. То указује на потребу успостављања већих система водоснабдијевања на општинском, међуопштинском и регионалном нивоу.

Канализациона мрежа у програмској области постоји само у центрима већих општина. У многим општинама, у канализационим мрежама не може да се третира отпадна вода те се прелијева као нетретирана отпадна вода. Има појава да се у дијеловима области отпадна вода директно испушта у потоке, цистерне и септичке јаме. Само двије или три веће општине имају постројења за ефикасан третман отпадних вода.

Поступање са чврстим отпадом је у истој незавидној ситуацији у цијелој програмској области. Систем поступања са чврстим отпадом се састоји од прикупљања, превоза и одлагања отпада што обављају јавна комунална предузећа на општинском нивоу. Депоније смећа се лоше одржавају уз минималне санитарне и хигијенске услове. Ефикасно одвајање чврстог отпада такође је минимално.

3.5.8. Енергетика, електрична енергија

Енергетика и снабдијевање електричном енергијом добро су развијени са обје стране границе. Географска конфигурација области је погодна за изградњу хидроцентрала. Ријеке програмске области имају 50% хидропотенцијала у обје земље. У Босни и Херцеговини има пет хидроцентрала на ријеци Неретви и још три на ријеци Требишњици. Постоји само једна термоелектрана у Гацку која подржава стабилност електросистема у програмској области. Просјечна годишња производња електричне енергије у осам хидроцентрала износи 4.918 GWh а просјечна годишња производња у термоелектрани Гацко износи 2.153 GWh. То је значајан удио у производњи ове врсте енергије у Босни и Херцеговини.

Енергетика је главни економски приоритет владе Црне Горе. Тако се модернизује хидроцентрал Перућица у близини Никшића што је инвестиција од 3,6 милиона евра. Централa ће имати капацитет да без прекида снабдијева електричном енергијом цијелу земљу и истовремено смањи зависност од страних испоручилаца електричне енергије. Међутим, постоје велике разлике у редовном снабдијевању енергијом/електричном енергијом између већих и мањих градова и руралних области. Постоје двије велике електране, Пива и Перућица, које се допуњавају са пет додатних малих централа. Осим тога постоји термоцентралa у Пљевљима.

Поред тога, мрежа високонапонских далековаода у програмској области је важан дио Балканске мреже и представља солидну основу за даљњу модернизацију и развој.

Нисконапонска мрежа (корисничка) у програмској области је на задовољавајућем нивоу. Након што је уништена у рату, извршена је њена реконструкција и модернизација уз помоћ донација међународне заједнице. Нема идентификованих насеља без електричне енергије.

Надпросјечни хидропотенцијали и јаки термални потенцијали представљају важну предност за програмску област. Значајне могућности за коришћење соларне енергије и енергије вјетра такође треба имати у виду.

3.6. Привреда

Босна и Херцеговина и Црна Гора су чланице Споразума о слободној трговини у Централној Европи (ЦЕФТА). ЦЕФТА допуњује Споразум о стабилизацији и придруживању ЕУ за земље западног Балкана, нудећи добар оквир за економски развој и регионалну сарадњу.

Индикатори привредног развоја програмске области су релативно ниски у поређењу са индикаторима за државни ниво. Просјечни национални БДП по глави становника у Босни и Херцеговини је био 2.100 евра 2006. године, а у Црној Гори он износи 1.809,37 евра у програмској области (укупни просјек за Црну Гору је био 2.521 евра 2004. године).

Привреда прекограничне регије је углавном аграрна или индустријско-аграрна. Главни привредни сектори, уједно и са највећим потенцијалима у програмској области, су пољопривреда, туризам, лака индустрија и производња електричне енергије.

3.6.1. БДП

Најквалификованије општине у програмској области се суочавају са тешким посљедицама рата и озбиљним економским и финансијским тешкоћама. Докази сакупљени из различитих извора указују на широко присутне друштвено-економске неуједначености.

У Босни и Херцеговини је било веома тешко добити кохерентне податке о стварној економској ситуацији и пратећим квалитативним структурама, статусу и резултатима.

Укупни ниво економског развоја у програмској области је веома низак у поређењу са државним просјецима у двије земље, што се види из доње табеле. Област карактерише низак БДП, преовладава пољопривредни сектор и недостатак инвестиција у свим секторима.

Низ фактора је заједно утицао на лоше економске резултате у области. У то спадају висок степен зависности од запошљавања и прихода стечених на основу пољопривреде, и недостатак развијенијег пословног сектора. Област није имала користи од домаћих инвестиција у истом обиму у којем су то имале неке друге регије у обје земље.

Табела 3: БДП у поређењу са ЕУ и државним нивоом

Област (просјек)	Регионални БДП per capita (EURO)	Регионални БДП индекс земље=100	Регионални БДП индекс ЕУ (27)=100
Програмска област у БиХ	Н/А	Н/А	Н/А
Државни ниво у БиХ	2.100	100	57,48
Програмска област у Црној Гори	1.809,37	71,77	8,41
Државни ниво у Црној Гори	2.521	100	11,72

Референца: 2 Статистички завод Црне Горе; ЕУ27 = 21,503

Извор: 1 Статистички годишњак Републике Црне Горе за 2004. годину и Статистички завод Босне и Херцеговине. 2 Прорачун заснован на БДП структури по општинама за период 2002-2004. Подаци за 2001. и 2002. годину коришћени су за израчунавање БДП индекса.

3.6.2. Пољопривреда и развој села

Иако су различити природни услови у програмској области повољни за пољопривреду, пољопривредна дјелатност је ограничена због лошег квалитета земље и планинских зона карактеристичног рељефа. Највећи дио пољопривредног земљишта, 88% прекривен је пашњацима и природним ливадама. Пољопривредна производња у програмској области се ослања на породична домаћинства са малом производњом због постојећих природних услова и питања посједа.

Област има оптималне услове за развој производње поврћа. У сјеверном дијелу области највећи процент територије су пашњаци, идеални за лјетну испашу стоке.

Обална регија је посебно повољна за воће (суптропско воће и маслине) и за производњу житарица, а брежуљкасти рељеф за гајење ситне стоке. Такав рељеф је уз то веома богат медоносним биљкама и љековитим травама (шипак, смоква).

Што се тиче узгоја стоке, у програмској области се највише узгајају овце и козе. Узгој крупне стоке и пчеларство су такође врло важне пољопривредне дјелатности у овој регији.

3.6.3. Индустрија

Индустријски сектор у програмској области се ослања на производњу електричне енергије, ископавање угља, дрвну индустрију и обраду дрвета, текстила и коже те значајне капацитете грађевинарства.

Обје земље имају добру основу за индустријску прераду пољопривредних производа: месна постројења, млинове за житарице са силосима, мљекаре, пекаре, фабрике пива и сокова, фабрике за прераду воћа, капацитете за прераду и прављење вина, прераду љековитих биљака и фабрике за производњу посластичарских производа.

Неке највеће црногорске фирме смјештене су у програмској области, укључујући ливницу и предузеће за производњу и испоруку електричне енергије, те лаку индустрију у сјеверном дијелу области.

3.6.4. Сектор МСП

Захваљујући побољшаној пословној клими, забиљежено је повећање броја регистрованих малих и средњих предузећа у програмској области. МСП су обично флексибилна и прилагођавају се потребама тржишта што пружа разне могућности за запошљавање, одржив развој и позитиван допринос извозу и трговини.

Има 34.236 малих и средњих предузећа у програмској области.

Табела 5: Број МСП и запослености у МСП у програмској области

Област (просјек)	Број МСП	Број запослених у МСП
Програмска област у БиХ	28.576	97.838
Државни ниво у БиХ	170.445	865.224
Програмска област у Црној Гори	5.660	Н/А
Државни ниво у Црној Гори	13.393	Н/А
Укупно програмска област	34.236	-

Извор: Полис 2003. године у Црној Гори, Привредна комора РС и Федерације БиХ

Већина тих МСП су, међутим, веома мала и немају професионалну подршку и услуге које им могу помоћи да повећају резултате и ојачају конкурентност. Интерни проблеми у МСП сектору се односе и на структуру фирми и на привредно окружење.

Фирме карактерише недостатак предузетничког искуства (посебно у секторима са значајним потенцијалом за раст), непрофитабилност сектора МСП (посљедица ниске продуктивности, квалитета производа, иновација и извозне оријентације), те регионалних диспаратета у предузетничкој дјелатности (концентрација у већим регионалним секторима).

Ограничења која не омогућавају довољну подршку предузетништву су сљедећа: административне баријере у разним фазама животног циклуса једног предузећа, недостатак институција за пословну подршку (пословних центара, бизнис инкубатора, технолошких паркова), недоследност у реализацији образовања/обуке, помањкање координације унутар политике владе у стварању пословног пријатељског окружења и недостатак финансијске подршке потребама МСП сектора.

У будућности је предвиђено да МСП сектор игра важну улогу у економском развоју регије. Недавно обновљена дјелатност банкарског сектора која се базира на тржишној економији могла би довести до повећаног раста у обје граничне области.

3.6.5. Услуге

Осим туризма, услуге се не сматрају посебним сектором у привреди ни у Босни и Херцеговини ни у Црној Гори и, статистички гледано, сврстане су у исту групу са осталим секторима привреде.

Различите услуге попут административних, банкарских, образовних, социјалних и здравствених углавном су доступне у урбаним центрима, а у руралним предјелима развој ових сектора заостаје.

Административне услуге су везане за правно дефинисане административне јединице, тј. општине, те су уз њих и лоциране.

Организациона структура здравствених институција у програмској области састоји се од три нивоа - примарног, секундарног и терцијарног. На примарном нивоу постоји 56 здравствених центара у програмској области; секундарни ниво обухваћа 13 општинских болница и 5 специјализованих, а терцијарни ниво здравствених институција обухваћа Клинички центар Црне Горе и Институт за јавно здравље у Подгорици - што је ван програмске области.

Обје земље су свјесне да развој услужног сектора може значајно да допринесе позитивном економском развоју, кроз отварање нових радних мјеста и додавањем вриједности постојећим индустријама и дјелатностима.

3.6.6. Регионални и локални развој

У програмској области у БиХ постоје двије регионалне развојне агенције (РДА): РЕДАХ покрива регион Херцеговине, а СЕРДА покрива Сарајевски регион. То су непрофитне организације које се финансирају из јавног, приватног и невладиног сектора чији је циљ допринијети укупном економском развоју регија посебно у погледу услуга за подршку обнови привреде, стварању нових радних мјеста и развоју људских ресурса и инфраструктуре. РЕДАХ има централу у програмској области, а СЕРДА је лоцирана у Сарајеву и своје активности обавља и у програмској области.

С обзиром да је Црна Гора мала земља без регија са само 22 општине, не постоји Регионална агенција за развој, нити је формирана мрежа институција за подршку МСП. Постоји само једна привредна комора у Подгорици, и седам пословних центара. Такође постоје четири научноистраживачка института који би могли да постану основа за развијање те подршке, што је у складу са процесом приступања ЕУ Црне Горе који је у току. У недавној стратегији за развој МСП посвећена је велика пажња овој теми.

Са обје стране границе постоји значајан број невладиних организација и иницијатива заједница за подстицај привредном расту региона.

Те организације ће имати своју улогу у прекограничном програму јер обезбјеђују непосредну везу са потенцијалним корисницима, као и непосредни контакт са локалним становништвом у програмској области.

3.6.7. Туризам

Туризам је у Црној Гори у брзој експанзији. Године 2005. Црну Гору је посјетило око 820.000 туриста, од чега 272.000 странаца. То је повећање од скоро 17% у односу на претходну годину. Црна Гора се сматра једном од најбрже растућих туристичких дестинација у Европи. Јужни дио програмске области простире се дуж црногорске морске обале и у горе наведеним бројкама заузима велики процент.

Табела 6: Број ноћења посјетилаца и туриста по области/општини

Област (просјек)	Посјетиоци	Туристичка ноћења	Туристичка ноћења по становнику
Програмска област у БиХ	328.745	1.351.944	0,61
Државни ниво у БиХ	856.932	2.332.539	1,62
Програмска област у Црној Гори	275.233	1.860.298	-
Државни ниво у Црној Гори	820.457	5.211.847	8,40
Укупно програмска област	603.978	3.212.242	-

Извор: 1 Туристичка организација БиХ; Црна Гора – туристичка сезона 2005. године

Са друге стране, туризам није развијен у централним и источним континенталним дијеловима програмске области. Планински предјели области имају компаративну предност за скијање; пјешачење, бициклизам, посебно у дијелу који припада БиХ, на планинама Јахорини, Бјелашници и Игману. Културни туризам може да се развија у неким урбаним центрима с обзиром на богато културно наслеђе и велику разноликост културних догађаја који се одвијају током цијеле године. Потенцијали за еко и агро туризам нису још испитани.

Осим тога, туристички ресурси као што су извори минералне воде, слана језера или блато нуде могућност различитих облика здравствено-бањског туризма.

Главне препреке за развој туризма су лоша инфраструктура првенствено на континенталном дијелу, низак степен маркетинга, мањкање размјене информација у оквиру туристичких дјелатности те низак ниво повезаности између туристичких оператера и других сектора (посебно пољопривреде).

3.7. Људски ресурси

3.7.1 Образовање, истраживање и развој

Образовни систем на нивоу основних и средњих школа и факултета добро је развијен у програмској области. У већини градова, мање од 2% становника су неписмени. У сваком граду програмске области постоје средње школе.

Образовни системи у Босни и Херцеговини и Црној Гори су слични, основно образовање је обавезно а средње и факултетско нису обавезни. образовање се одвија већином у државним школама и факултетима.

Постоје 244 основне и 137 средњих школа у босанском дијелу и 284 основне и 23 средње школе у црногорском дијелу програмске области. Иако је мрежа основних и средњих школа задовољавајућа и има довољан број државних школа, стање образовних институција, недостатак квалификованог наставног особља (нпр. наставници информатике) и скуп превоз за ђаке, посебно у руралним крајевима, утичу на квалитет образовања.

Табела 7: Ниво образовања у програмској области

Област(просјек)	Основно и ниже образовање	Средње	Факултетско, Мр и Др
Програмска област у БиХ	89,75 %	88,92 %	5,56 %
Државни ниво у БиХ	91,21 %	78,62 %	9,64 %
Програмска област у Црној Гори	50,52	48,74	43,70
Државни ниво у Црној Гори	42 %	46,99%	11,01%
Укупно за програмску област	68,74%	66,58%	22,74%

Извор: Попис 2003. године у Црној Гори

У програмској области постоје универзитети у Сарајеву, Источном Сарајеву, те факултети у Никшићу и Котору. Такође, постоји позитиван тренд ка повећању броја регионалних институција високог образовања, као и већој разноликости факултетских планова и програма.

Везе између образовних институција и пословног сектора су слабе те је због тога низак ниво иновација а научноистраживачки сектор је неразвијен.

3.7.2 Тржиште рада (запосленост и незапосленост)

Стопе незапослености у програмској области су значајно ниже од државног просјека. Показатељи указују на привреде које заостају за државним нивоом у обје земље, на зависност од запошљавања у јавном сектору, и на недостатак предузетничких иницијатива. Незапосленост је различита у разним дијеловима програмске области те су највише стопе незапослености у руралним микроподручјима гдје то изазива озбиљне друштвене проблеме.

Табела 8: Запосленост и незапосленост у програмској области

Област(просјек)	Укупан број запослених	Стопа незапослености	Стопа запослености
Програмска област у БиХ	642.575	48,05 %	51,95 %
Државни ниво у БиХ	1.236.744	31,94 %	68,06 %
Програмска област у Црној Гори	79.930	Н/А	Н/А
Државни ниво у Црној Гори	171.325	15,05 %	84,95 %

Извор: 1 Завод за запошљавање РС и Федерације БиХ, Монстат, Извјештај о тржишту рада, октобар 2005.

Највиша стопа незапослености је међу неквалификованим радницима, старијима, младима и женама. У Босни и Херцеговини, структура запослености се увелико промијенила захваљујући структурним реформама које су довеле до пропадања државних предузећа.

Спора транзиција са централизованог на слободно тржиште може да се објасни и чињеницом да су дијелови програмске области дуж пограничног дијела уједно и најудаљенија подручја у обје земље те су непривлачне како за домаћа тако и за страна директна улагања што за посљедицу има мању могућност запошљавања.

Према подацима агенција за запошљавање Босне и Херцеговине и Црне Горе, око 28% нерезидентне радне снаге у Црној Гори запослено је из Босне и Херцеговине у току прошле године. Разлог је сезонска потреба на црногорском приморју те непостојање визног режима.

3.8 Околиш и природа

Програмска област која обухваћа дијелове Босне и Херцеговине и Црне Горе је прилично хомогена у погледу природних, географских и амбијенталних особина. Карактерише је очуван околиш са ниским степеном загађености. Са друге стране, у области постоје неке "црне тачке загађења" које узрокују озбиљне проблеме.

Постоје три национална парка (Дурмитор, Биоградска Гора и Сутјеска) и пет заштићених природних подручја у области. Природни ресурси су већином очувани али постоје и нека подручја која су загађена. Највећи загађивачи у области су рудник угља у Пљевљима и ливница у Никшићу. Рудник угља у Пљевљима и рудник црвеног боксита у Никшићу изазивају проблеме са подземним водама и отпадом.

Са обје стране границе се улажу напори да се кроз очување постојећег природног и културног наслеђења обезбиједи уједначен друштвено-економски развој и испуњавање захтјева ЕУ у погледу околиша.

У пограничној области постоји са обје стране недовољно интегрисан и координисан наступ у погледу заштите околиша и промовисања одрживог развоја. Потребно је усмјерити напоре ка развијању и усавршавању посебних заштићених подручја, посебних подручја за очување природе, система информисања посјетилаца, програма размјене, развијања информативних система и провођења партнерства између државног и приватног сектора у заштити природе. У току је формирање државне агенције за заштиту околиша у Црној Гори и Босни и Херцеговини.

У програмској области постоје још увијек сумњива минирана подручја заостала након рата. Укупна површина сумњивих минских поља износи 1.844 km² са око 305.000 мина.

3.9. Култура

Програмска област посједује мноштво културних богатстава која осликавају разноврсно историјско, културно и религијско поријекло региона.

Заштита културног наслеђења има чврсто упориште у законодавству обје земље које се манифестује путем специјализоване организације, Института за заштиту културних споменика. Што се тиче заштите културног наслеђења, општине имају обавезу на основу Закона о заштити културних споменика из 1991. године да пазе, одржавају и користе те штите споменике од штета које им могу нанијети природа и људске активности, да

обезбиједити да буду приступачни јавности, и да снесу трошкове њиховог редовног одржавања.

Прекинуте везе са комшијама, недостатак сарадње са надлежним институцијама у иностранству и недостатак финансијских средстава у посљедње вријеме су парализовали могућности размјене искустава, прилике за ширење знања и адекватну специјализацију, што је све од крајње важности за активности везане за заштиту културног наслеђења.

Културна сарадња била је и сада је врло важна веза за заједнице са обје стране границе. У програмској области су традиција, обичаји, језик и културно наслеђење веома слични. Постоји велики број културних и мањинских удружења и клубова у којима се негује очување локалне традиције.

Осим сарадње малих културних удружења, у програмској области постоје неискоришћени потенцијали за манифестације везане за културно наслеђење и њихово укључивање у туристичку понуду.

3.10. Кратак преглед недостатака, неусаглашености и потенцијала за развој

На основу претходне анализе може се закључити да постоје двије главне карактеристике програмске области у обје земље: доминантно рурална привреда и култура без граница.

Ове двије карактеристике су уједно и фактори који могу да подрже одрживи развој области али и фактори који га могу ометати.

Рурална привреда се ослања на конфигурацију терена која је већином планинска а географска локација области је удаљена од главних привредних центара и трговачких и привредних оса. Ово је у прошлости мало коришћено као фактор развоја. Зависност од малих плата у пољопривреди и неквалификоване радне снаге довела је до ниског животног стандарда који доводи до миграције квалификоване радне снаге у друге развијеније крајеве и земље. Производња се углавном своди на основну прераду хране и друге дјелатности везане за пољопривреду са ријетким и фрагментисаним индустријским активностима.

Велики потенцијали за туризам би могли да буду камен темељац за укупну привреду тако што би привукли инвестиције од којих и привредни сектор може да има користи (грађевинарство, пољопривреда, услуге).

Успостављање заједничких стратегија развоја могло би да унаприједи економски развој области.

Добро очуван околиш и нетакнуто културно наслеђење, присуство паркова природе и туристичких знаменитости заједно са ниским нивоом загађености могли би да буду основа за одрживи развој области. Одрживом развоју може допринијети и јединствено културно наслеђење у програмској области на основу којег би могле да се успоставе и економске и културне везе.

3.11. SWOT анализа програмске области

ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	ПРЕДНОСТИ	НЕДОСТАЦИ	МОГУЋНОСТИ	ПРИЈЕТЊЕ
СТАНОВНИШТВО	<ul style="list-style-type: none"> Историјске везе пружају чврсту основу за културно разумијевање, изградњу повјерења и прекограничну сарадњу; Културне сличности и постојеће језичких баријера; Добри комшијски односи. 	<ul style="list-style-type: none"> Негативан раст становништва условљава неповољна демографска кретања; Унутрашње економске миграције младих људи и квалификоване и продуктивне радне снаге ка урбаним центрима и емиграција у иностранство смањују радну снагу у програмској области; Низак стандард живота и остарјело рурално становништво. 	<ul style="list-style-type: none"> Културно/историјски туризам и образовање могу допринијети промовисању регије као мулти-етничке европске локације; Поболјшана тенденција и потенцијали за велику прекограничну сарадњу. 	<ul style="list-style-type: none"> Обновљена нестабилност у регији; Повећање тренда смањења броја становника; Старење становништва; Потпуни одлазак становништва из неких руралних насеља.
ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	<ul style="list-style-type: none"> Планинско подручје са обилгеи шума и водених ресурса (језера, чисте ријеке, извори минералне и термалне воде); Врло приступачно обално подручје са одличним плажама; Умјерена континентална клима са различитим утицајима и плодном земљом. 	<ul style="list-style-type: none"> Периферна географска локација за транспорт у оквиру Балканске регије; Удаљеност граничне области од остале територије земље и већих привредних центара; Конфигурација земљишта омета транспортну инфраструктуру; Нека подручја су неприступачна због минских поља. 	<ul style="list-style-type: none"> Усвајање правне стечевине ЕУ биће корисно и очуваће природни околиш те заштитити географске особине. 	<ul style="list-style-type: none"> Програмска област задржава своју периферну позицију.

ИНФРАСТРУКТУРА				
	ПРЕДНОСТИ	НЕДОСТАЦИ	МОГУЋНОСТИ	ПРИЈЕТЊЕ
<p>ПРИРЕДА</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Постојање основне инфраструктуре (цесте 1. реда); • Постојање три међународна аеродрома као главних капија ка Европи; • Добро развијена енергетика и снабдијевање електричном енергијом; • Добро развијена телекомуникациона мрежа; • Довољан број граничних прелаза. 	<ul style="list-style-type: none"> • Лош квалитет инфраструктуре уопште и лоше планирање и одржавање цестовне мреже; • Секундарне и терцијарне цесте недовољно развијене и одржаване; • Неадекватна комунална инфраструктура и управљање јавним комуналним предузећима, посебно у мањим мјестима (вода, канализација, чврсти отпад); • Недостатак депонија за чврсти отпад и постројења за рециклажу; • Недовољан квалитет и капацитет постојећих граничних прелаза. 	<ul style="list-style-type: none"> • Реконструкција, проширење и интеграција цестовне инфраструктуре; • Побољшање услуга одлагања отпадних вода и смећа повећање економски потенцијал области; • Постојање могућности транспорта воденим путевима и локални водени путеви за домаћи транспорт; • Истраживање могућности за коришћење алтернативних енергетских извора; • Повећан број интернет веза; • Ефикаснији гранични прелази ради бољег протока повећаног саобраћаја. 	<ul style="list-style-type: none"> • Правне и политичке препреке и даље ометају спровођење регионалних планова; • Кашњење у спровођењу великих саобраћајних пројеката; • Повећани трошкови транспорта због неразвијене саобраћајне инфраструктуре; • Повезивање регије због лоше транспортне инфраструктуре; • Лоша постројења за воду, канализацију и уклањање отпада могу да угрозе јавно здравље, и допринесу спором економском развоју руралних подручја.
<ul style="list-style-type: none"> • ЦЕФТА потписан; • Економска комплементарност и сличност тржишта граничне области; • Растући МСП сектор по броју и промету; • Постојећа индустријска база (нпр. текстил, хемијска, енергетика и снабдијевање струјом, метална и прерамбена индустрија) реорганизује се у будућу конкурентну; • Добро развијени занати; • Погодна еко клима за виноградарство, воће, поврће, духан, љекобилје и растиње; • Традиција у обради неких 	<ul style="list-style-type: none"> • Низак ниво и недостатак политичког оквира за локални економски развој; • Ограничен проток тржишних информација; • Низак ниво сарадње између МСП; • Низак технолошки ниво пољопривреде и индустрије; • Низак ниво додате вриједности у прерађивачкој индустрији; • Недовољне државне/локалне као и директне стране инвестиције, што кочи модернизацију и реорганизацију застарјелих и неконкурентних пољопривредних и индустријских ресурса у прекограничној области; • Недовољно развијена пословна инфраструктура; • Неуједначен развој институционалних структура и капацитета управљања 	<ul style="list-style-type: none"> • Истраживање предности ЦЕФТА-е ради повећања извозних потенцијала; • Развијање и истраживање мрежних веза између локалног економског сектора са циљем коришћења ланца снабдијевања и кластера за побољшање конкурентности и будућег економског раста; • Унапређење предузетништва и квалитета производа кроз прекограничне иницијативе; • Тржишни потенцијали за стварање економске сарадње у погледу прераде биолошких производа; • Повећање прекограничне сарадње између структура за подршку 	<ul style="list-style-type: none"> • Повећана изложеност глобалном тржишту и конкуренцији унутар регије; • Програмска област се континуирано сматра периферном са слабо продуктивном економијом; • Сива економија и уочена опасност од корупције; • Недостатак финансијских капацитета и интереса за сарадњу између локалних пословних субјеката; • Даљња фрагментација руралне економије и затварање индустрија (духан, рудници); • Спор процес реструктурисања државних индустријских капацитета. 	

	пољопривредних производа познатих на страном тржишту; • Повољни природни и културни услови за туризам; • Постојање структура за подршку пословним дјелатностима.	туризмом; • Недовољно обрађена земља и средства за пољопривреду; • Привреда у руралним подручјима програмске области је често сегментована, једно-секторска и маргинална; • Недостатак института за истраживање и консултантских услуга.	бизнису, индустрији и услужном сектору; • Брендирање регионалних производа; • Добро развијен и растући банкарски сектор који може подржати локални развој; • Доступни индустријски објекти и постројења; • Развити потенцијалне изворе обновљиве енергије.	
ОКОЛИШ И ПРИРОДА	<ul style="list-style-type: none"> Разнолика и добро очувана природа са ларковима природе и заштићеним подручјима; Богати и различити природни ресурси (минералне воде, ријеке, језера, кањони, обрадива земља, шуме); Богата биолошка разноликост, укључујући љековито биљке и траве; Повољни услови за разнолик туризам и пољопривреду. 	<ul style="list-style-type: none"> Природни потенцијали и ресурси су недовољно искоришћени; Одлазак становништва из села је штетан за обрадиво земљиште; Недостатак заједничких прекограничних капацитета за надзор околица и спречавање природних катастрофа. 	<ul style="list-style-type: none"> Заједничко одрживо коришћење услуга и технологија које повољно утичу на околицу ради очувања незагађених природних ресурса; Ширење алтернативних облика туризма и узгајања органске хране; Међународно признавање паркова природе и заштићених подручја; Истраживање коришћења извора обновљиве енергије. 	<ul style="list-style-type: none"> Инвестирање у инфраструктуру која је потенцијално опасна за околицу; Неодрживи привредни развој може изазвати проблеме са квалитетом ваздуха, воде и земљишта; Повећање неконтролисаног загађења и сјеча шума; Дальња фрагментација и напуштање обраде обрадивог земљишта.
	ПРЕДНОСТИ	НЕДОСТАЦИ	МОГУЋНОСТИ	ПРИЈЕТЊЕ
ТРЖИШТЕ РАДА И ОБРАЗОВАЊА	<ul style="list-style-type: none"> Добро развијен систем основног и средњег образовања; Повећан ниво запошљавања у приватном сектору; Постојање универзитета и центара за високо образовање; Постојање истраживачких института. 	<ul style="list-style-type: none"> "Ослапање мозгова" и миграција; Растући тренд релативно високе незапослености у руралним подручјима; Ниска примања и стандард живота велине становништва; Мала мобилност радне снаге; Академско и пословно окружење недовољно повезани; Недостатак модерних услуга за стручно усавршавање и образовање. 	<ul style="list-style-type: none"> Повећана пажња ка програмима образовања и обуке прилагођеним тржишту рада, стварање јаке везе између образовања и привреде; Повећан број запослених у приватном сектору; Повећана мобилност и прилагођавање радне снаге новој економској потражњи. 	<ul style="list-style-type: none"> Државни и регионални људски ресурси и политика рада не одговарају промијењеним условима економије и тржишта рада; Спора транзиција система средњег образовања повећаће јаз између понуде и потражње на тржишту рада; Недостатак промијена у зачараном кругу сиромаштва, помањања образовања и слабих прилика за запошљавање маргинализује

				<p>пограничну област и спречава привредни развој;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Изолација укупног образовног система и затварање школа.
<p>КУЛТУРА И ТУРИЗАМ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Богато културно наслеђе (историја, архитектура, традиција и фолклор); • Дјелимично развијена туристичка инфраструктура; • Културне сличности и кохерентност. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одсуство кохерентне политике и програма развоја; • Ниска интеграција културног наслеђеја у развој туристичке понуде; • Ограничено прекогранично искуство; • Неefикасна употреба културних и рекреативних капацитета; • Недостатак координације и информативних центара ван великих градских центара; • Сезонски туризам. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одговорити на повећану потражњу за бањским и еколошким туризмом; • Развој специјализованих туристичких програма усмијерених ка новим "активним" типовима одмора; • Увезане туристичке понуде са повезаним производима и маркетингом; • Истраживање туристичких потенцијала културних капацитета. 	<ul style="list-style-type: none"> • Потенцијали глобалног туристичког тржишта; • Глобалне климатске промјене могу утицати на туризам; • Недостатак довољних ресурса за континуирано одржавање природног, културног и историјског наслеђеја; • Повећана друштвена укљученост у регији.
<p>ИНСТИТУЦИОНАЛНИ СИСТЕМ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Добри билатерални односи и постојање споразума о сарадњи; • Искуство у провођењу заједничких програма; • Текући процес децентрализације; • Правна регулатива везана за локално самоуправљање која је повољна за прекограничну сарадњу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Различити нивои реформе управе; • Ограничени управни и апсорпциони капацитети на локалном нивоу; • Ограничено партнерство у програмирању и провођењу регионалне политике развоја; • Недовољан износ државних фондова и финансијска аутономија на локалном нивоу; • Застарјели капацитети и опрема у сектору јавних услуга и недостатак довољних финансијских средстава. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хармонизација управе на обе стране кроз провођење стечевине (ацquis); • Развој механизма за пружање прекограничне институционалне помоћи и знања; • Могуће партнерство цивилног друштва и јавне управе у процесима одлучивања и услугама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Недостатак одрживог политичког ангажмана на централном и локалном нивоу; • Различита брзина у процесу приступања ЕУ и усвајању стечевине може довести до проблема компатибилности; • Велико мијењање запослених у управи услјед политичких промјена.

ОДЈЕЉАК II   ПРОГРАМСКА СТРАТЕГИЈА

1.   Искуство са прекограничним активностима

Овај прекогранични програм ИПА-е је најновија иницијатива за проширење стратегије ЕУ и за промоцију сарадње између земаља у пограничним подручјима централне и југоисточне Европе и сусједних региона Заједнице те других земаља подносилаца захтјева за приступање ЕУ из централне и југоисточне Европе.

Од 2007. године, Инструмент за претприступну помоћ, као јединствени инструмент у претприступној фази, замјењује раније инструменте: Пхаре, ИСПА, САПАРД, Инструменте за претприступну помоћ Турске и ЦАРДС. Као Компоненте II ИПА-е, сврха прекограничне сарадње јесте припрема држава кандидата и потенцијалних држава кандидата за будуће управљање структуралним фондовима ЕУ. Према томе, ова компонента ће се водити кроз Вишегодишњи прекогранични програм.

С обзиром да је била дио Државне заједнице Србије и Црне Горе, Црна Гора има ограничено искуство у прекограничној сарадњи, тј. искуства са четири програма, са Бугарском, Румунијом, Мађарском и Италијом, као и са транснационалним програмом ЦАДСЕС. Босна и Херцеговина има ограничено искуство и до сада је узела учешћа у програму са Италијом и у ЦАДСЕС-у.

Овај програмски документ у складу је са горе споменутих програмима ЕУ и државним стратегијама, како је и споменуто у Одјелјку 4.

2.1 Стечено искуство

Досадашња искуства са прекограничном сарадњом у регији указују на то да је солидна фаза припрема најважнија прије него што се покрену одређене активности. Да би прекогранична сарадња била ефикасна, битно је да постоје добро разумијевање правила и процедура, адекватни капацитети и функционални управљачки органи. Резултати тематске евалуације Програма прекограничне сарадње Пхаре 1999-2003 биће узети у обзир. Искуство је показало да предуслови за ефикасно провођење укључују и слjedeће, осим блиске сарадње између земаља учесница на политичком и оперативном нивоу:

- прекограничну сарадњу између ресорних министарстава и ефикасне радне односе између надлежних организација;
- функционалне регионалне и локалне органе надлежне за развој, са одговарајућим особљем у стабилном окружењу;
- блиске радне односе између регионалних институција и надлежних делегација Комисије;
- функционалну прекограничну сарадњу између одговарајућих организација надлежних за приватни сектор, као што су привредне коморе, удружења предузећа и НВО.

У периоду до 2004. године интересне стране у БиХ учествовале су у 17 пројеката у оквиру програма ИНТЕРРЕГ III А дајући углавном допринос „у природи“. Већина њих је углавном само формално била укључена у пројекте прекограничне сарадње са водећим партнерима Талијанима, али искуство које су стекли у том периоду, те везе које су успоставили са партнерима из Италије представљале су добар основ за сарадњу која ће услиједити.

Прво право искуство у области пројеката прекограничне и транснационалне сарадње стечено је путем посљедњег Јавног позива за подношење приједлога пројеката за два

Програма за ново сусједство (ННП), у којима је БиХ учествовала у периоду између 2004. и 2006. године, а то су били ИНТЕРРЕГ III А Јадран ННП и транснационални програм ИНТЕРРЕГ III Б ЦАДСЕС.

Последњи Јавни позив за подношење приједлога пројеката програма ЦАДСЕС резултирао је са два пројекта која су укључивала партнере из БиХ са финансијским захтјевом из регионалних фондова ЦАРДС 2004-2006, док је од 93 пројекта одобрена у склопу Јадранског ННП-а, њих 28 укључивало партнере из БиХ са таквим захтјевом. Број поднесених пројеката доказује да је постојало значајно интересовање партнера из БиХ за овакву врсту програма. Међутим, ниво разумијевања захтјева везаних за услове из ННП-а, квалитет и обим пројеката који су сугерисали ниво активности које треба реализовати у БиХ и даље је био низак.

У погледу прекограничне сарадње на унутрашњим границама, с обзиром да су ти програми у својим почетним фазама, сувише је рано за навођење стечених искустава, али вриједи напоменути да интерес, па чак и одређене иницијативе за почетак сарадње преко граница, заиста постоји на локалном нивоу. Са друге стране, расподјела релативно великих грантова, који су у оквиру програма за прекограничну сарадњу ИПА-е на располагању, представљаће прави изазов за многе интересне стране чији су финансијски капацитети и даље мали.

Црна Гора је до 2006. године била дио Државне заједнице са Србијом те су сва искуства стечена у погледу прекограничне и транснационалне сарадње везана за програме у којима су садашње двије земље учествовале као једна земља. Прво искуство је Црна Гора имала учествујући у транснационалном програму ИНТЕРРЕГ III А Јадран и ИНТЕРРЕГ III Б ЦАДСЕС. Последњи позив за достављање приједлога за Јадран ННП донио је 93 одобрена пројекта а партнери из Црне Горе су учествовали у 12 тих пројеката. Црногорски партнери су такође учествовали у програму ЦАДСЕС у два пројекта који су финансирани из Регионалних средстава ЦАРДС 2004-2006. године.

Кроз учествовање у тим првим прекограничним и транснационалним пројектима црногорски партнери су добили прилику да се више упознају са том врстом програма и почели су да стичу знања и вјештине од својих партнера. Међутим, још увијек постоје мали капацитети крајњих корисника за припрему пројекта (посебно у сјеверном дијелу гдје скоро није било никаквих активности). Имајући ово на уму, важно је нагласити да ће бити потребна специфична обука потенцијалних подносилаца захтјева за овај програм. Осим тога, важно је такође напоменути да су неколико општина и организација цивилног друштва које се налазе у јужном и централном дијелу, биле партнери у провођењу пројеката у оквиру новог програма. Мада је стечена свијест о овом питању, потребно је наставити са стварањем адекватних структура, интензивне комуникације и пружања информација да би се омогућило успостављање оперативног и одрживог партнерства. Стога је врло важно питање организовање обуке за писање и провођење пројеката у оквиру овог програма.

2. Стратегија за сарадњу

Анализа ситуације у програмској области проведена је путем прикупљања података од надлежних институција у обје земље и уз консултовање са главним државним, регионалним и локалним заинтересованим странама. Анализа се базирала на следећем:

- Основним подацима које су дали Завод за статистику Босне и Херцеговине, Државни завод за статистику Црне Горе, министарства туризма и државне агенције за запошљавање, Одјељење граничне службе и општинске власти;
- Подацима и анализи обухваћеним постојећим државним и регионалним планским документима;
- Интервјуима са локалним странама обављеним у обје земље током фебруара и марта 2007. године. На основу једног ад хок упитника обављена су 72 интервјуа у обје земље (општински органи, предузетници, НВО, привредне коморе, локалне институције које се баве високим образовањем);
- сугестијама и примједбама које су дали чланови Тима за нацрт на радионици одржаној у Подгорици у марту 2007. године и чланови оперативних структура обје земље током састанка одржаног у Сарајеву 13. априла 2007. године.

На почетку је проведена засебна унилатерална SWOT анализа у обје земље паралелно. Ове двије анализе су касније сједињене у једну обједињену SWOT анализу са којом су се сложиле оперативне структуре. Анализа даје кратак преглед *предности, недостатака, могућности и пријетњи*.

ЕЛЕМЕНТИ SWOT АНАЛИЗЕ	
ПРЕДНОСТИ/МОГУЋНОСТИ	НЕДОСТАЦИ/ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Језичке и културне сличности; ▪ Разнолик и добро очуван околиш; ▪ Економска комплементарност граничних подручја; ▪ Повољни услови за пољопривреду; ▪ Растући број МСП у трговини, индустрији и услужном сектору; ▪ Значајни потенцијали за нове облике бизниса посебно у туризму и руралном развоју; ▪ Добри државни образовни системи. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Периферна локација за транспорт и логистику; ▪ Неадекватна инфраструктура, посебно цестовна мрежа и поступање са канализацијом и отпадним водама; ▪ Неистражени потенцијали природних ресурса; ▪ Тренд одласка и миграције становништва; ▪ Недовољно развијена пословна инфраструктура; ▪ Недостатак капитала, ограничена конкурентност индустрије и МСП сектора; ▪ Упорна незапосленост; ▪ Непостојање координације, услуга информисања и подршке; ▪ Ограничени капацитети локалне управе и њена пропусна моћ.

Према обједињеној анализи, направљени су *Стратегија, приоритети и мјере* овог ИПА прекограничног програма између Босне и Херцеговине и Црне Горе на основу обједињене визије развојних перспектива, са акцентом на проблемима које треба ријешити и приликама које треба истражити.

2.1 Сажети закључци из описа области

Анализа описује ситуацију у програмској области, мада се дијелови описа могу примијенити и на обје земље у цјелини. Већина програмске области је ненастањена због географског положаја и трпи низак животни стандард због ниско плаћених пољопривредних дјелатности и дјелатности у којима ради неквалификована радна снага. Њена индустријска база је веома фрагментисана, и осим велике ливнице жељеза и неколико текстилних фабрика, најчешће се своди на прераду хране, вина и друге дјелатности везане за пољопривреду. Висока незапосленост довела је до покретања великог дијела преостале квалификоване радне снаге у градове и у иностранство. За собом остављају старе и углавном неквалификоване раднике који се тешко могу запослити без посебне обуке.

Област има и структуралне проблеме везано за транспортну инфраструктуру. Непостојање модерних цеста и жељезнице који вежу граничну област са главним коридорима доприноси маргинализацији подручја као економског ресурса. Постојећи ресурси у области се недовољно користе због своје изолованости и спорог реаговања на изазове модернизације и реорганизације.

Са друге стране, програмска област је карактеристична по свом хомогеном културном миљеу и одсуству значајнијих језичких баријера. То пружа могућности за континуирану сарадњу којом се повећава економска активност, постижу бољи животни стандард и запошљавање.

Осим тога, природни ресурси у програмској области, засад недовољно испитани, могу да постану основа за економски развој. Близина мору јужног дијела је посебно привлачна за посјетиоце, а изолованији сјеверни дио нуди могућности за више специјализоване облике туризма.

Главни приоритет јесте убрзање привредног развоја програмске области стварањем могућности за запошљавање у релативно кратком периоду (3-5 година). Важно је искористити потенцијале прекограничне сарадње у циљу изградње институционалних веза и умрежавања који би мобилисали доступне регионалне и државне ресурсе.

2.2. Општи стратешки циљ Прекограничног програма

Дакле, општи стратешки циљ Програма прекограничне сарадње је следећи:

Општи циљ: Подржати обједињени одрживи развој прекограничне области, њене економске, културне, природне и људске ресурсе и потенцијале јачањем капацитета људских ресурса и спојеном институционалном мрежом међу локалним заједницама и локалним приватним и државним актерима.

2.3. Конкретни циљеви

Стратешки оквир за подршку овом општем циљу састоји се од три конкретна циља:

Конкретни циљ 1: Подржати успостављање заједничких акција и стратегија са циљем заштите и валоризовања ресурса околиша у области.

Конкретни циљ 2: Промовисати одрживи развој пограничне области тако да се стимулише економија и смањи релативна изолованост.

Конкретни циљ 3: Поново успоставити прекограничну сарадњу путем јачања претходних прекограничних економских и културних контаката.

Три конкретна циља програма су директно повезани са три релевантне области интервенције које су одабране заједнички као коначни циљеви овог Програма прекограничне сарадње.

Прва област је *околиш*. Селективно коришћење природних ресурса и промовисање одрживих активности подржаће коришћење околиша као вриједне и ефикасне алатке за даљи развој.

Друга област интервенције је *економија*. Интервенције у овој области имају за циљ стварање повољније пословне климе, посебно за туризам и пољопривреду путем унапређења заједничких услуга, трансфера знања и стимулисања покретања нових пословних подухвата.

Трећа област је *друштвена кохезија*. Програм има за циљ повезивање људи, управних органа и других локалних учесника ради убрзања локалног економског и културног развоја и уклањања формалних и неформалних препрека за прекограничну сарадњу, помоћу заједничке идентификације и креирања заједничких стратегија за промоцију области.

Програм ће такође уважавати и слједеће основне принципе:

- *Једнаке могућности за све* - повећање броја могућности за развој у корист категорија људи који имају ограничен приступ тим могућностима: жене, млади људи, угрожени, мањинске групе;
- *Одрживост околиша и економије* - промоција интервенција заснована на принципима заштите околиша, очувању и одрживости, путем његовања међусобних односа између екологије и економије;
- *Самоодрживост*: промоција операција са одрживим резултатима. Посебна пажња ће бити посвећена успостављању јаке мреже међу локалним партнерима и заинтересованим странама да би се унаприједиле дугорочне користи.

3. Приоритет и мјере

Приоритети и мјере дефинисани у овом програму прекограничне сарадње су организовани тако да се поштује и омогући провођење конкретних циљева. Посебно је идентификован један приоритет за интервенције у оквиру програма прекограничне сарадње. Приоритет II је усмјерен ка техничкој помоћи, којом се обезбјеђује ефикасно управљање и провођење програма.

Активности у оквиру програма конципиране су на бази SWOT анализе (предности, недостаци, могућности, пријетње) и узимајући у обзир ограничена финансијска средства. Суфинансирање гарантује да ће се испоштовати ЕУ принцип додатног учествовања.

3.1 Приоритет I

Подршка стварању заједничког економско-друштвеног окружења за људе, заједнице и привреде програмске области

Узимајући у обзир скалу интервенција и три конкретна циља, *Приоритет I* ће се провести путем три различите мјере. Свака од њих је посебно усмјерена на одређену област горе идентификоване интервенције.

3.1.1 Мјера I.1

Иницијативе за економски развој прекограничне области са нагласком на

туризму и руралном развоју

Образложење:

Повећање економског развоја програмске области захтијева, на што указује SWOT, успостављање координисаних активности које имају за циљ сарадњу људских ресурса у свим секторима и стварање базичних механизма и капацитета којима се промовишу инвестиције и економски развој.

Већина интервенција на унапређењу економске сарадње биће везана за туризам, пољопривредни сектор и околиш са циљем експлоатације локалних прекограничних могућности. Осим тога, све интервенције ће утицати и на потенцијале запошљавања у приватном сектору и мобилност радне снаге. Ово се мора одржати уз повећан капацитет приватних и јавних субјеката укључених у анализу локалне ситуације током израде нових стратегија, те процес одлучивања.

И коначно, економски развој мора се одржавати уз помоћ малих инвестиција којима се унапређује постојећа инфраструктура што ће имати конкретан утицај на услуге, туризам, пословање, трговину и транспорт у програмској области.

Слиједи провизорна листа интервенција које би могле да буду обухваћене овом мјером:

- Стварање пословне мреже и механизма преноса знања највише у туризму и пољопривредном сектору;
- Развој нових туристичких производа/услуга са јасним прекограничним идентитетом;
- Развијање стратегија пословног информисања, услуга и пратећих активности (као што су базе података, интернет странице) намијењене за предузетнике који су активни у програмској области;
- Развијање консултантских услуга за покретање бизниса, пословно планирање, технологије трансфера, патенте, сертификате, правна питања, финансије и маркетиншке стратегије (нпр. нови производи, маркирање и квалитет);
- Развијање одговарајућих и одрживих облика туризма и пољопривреде који користе околишу;
- Идентификација и развој алтернативних економских активности (еколошка производња, традиционални занати);
- Креирање и одржавање заједничких програма обуке путем сесија обуке, конференција и семинара и прављење заједничког програма наставе и стандарда обуке;
- Унапређење вјештина регионалне радне снаге и услуге стицања стручне квалификације која одговара економском развоју граничне регије;
- Развијање микроинфраструктуре за модернизацију и опремање пијаца, простора и капацитета за оснивање малог бизниса;
- Умрежавање МСП и формирање прекограничних кластера;
- Развијање микроинфраструктуре за унапређење приступа програмској области;
- Унапређење јавних комуналних предузећа као подршка сектору туризма;
- Пренос знања и интеграција изградње институционалних капацитета углавном око друштвених и економских питања;
- Развијање заједничких стратегија, планова прекограничног саобраћаја, студија и концепата као основе за велике инвестиције.

Потенцијални корисници ове мјере би могли да буду:

- локалне владе и њихове институције;
- удружења општина;
- агенције за развој;
- локалне организације за подршку бизнису;
- културна удружења;
- невладине организације;
- јавни и приватни органи који се баве радном снагом;
- МСП;
- институције за стручну и техничку обуку.

Мјера ће бити проведена путем шеме додјеле бесповратних средстава.

3.1.2 Мјера 1.2

Развијање иницијатива за развој околиша првенствено ради заштите, промоције и управљања природним ресурсима

Образложење:

Како је истакнуто у анализи, програмска област је веома позната по богатој, разноликој и добро очуваној природи која није још увијек довољно експлоатирана. Циљ ове мјере је одржати уједињене интервенције за заштиту природних ресурса и унапређења околиша ради обезбјеђења одрживог развоја цијеле програмске области. Ове активности ће бити уско повезане са развојем туризма као алтернативне економске активности.

Слиједи провизорна листа активности које би могле да буду обухваћене овом мјером:

- Заједнички истраживачки пројекти, студије, концепти и активности на подизању свијести и обуке везано за заштиту, промоцију и управљање природним ресурсима;
- Образовање и пренос знања у вези са заштитом околиша;
- Очување и побољшање природног и културног наслеђења;
- Унапређење заједничког управљања и капацитета подршке за управљање водом и отпадом;
- Развој планова спречавања загађења пограничне области и ефикасни системи праћења квалитета ваздуха, воде и земљишта;
- Развој и повећање капацитета за спречавање потенцијалних природних катастрофа (укључујући пожаре и поплаве);
- Планирање и провођење политике коришћења извора обновљиве енергије.

Потенцијални корисници ове мјере би могли да буду:

- државни органи/институције који дјелују у програмској области;
- локалне владе и њихове институције;
- агенције за развој;
- туристичке и културне организације и удружења;
- организације (укључујући и НВО) за заштиту природе;
- државни органи надлежни за управљање водама;
- противпожарне службе и службе за хитне интервенције;
- МСП.

Ова ће се мјера проводити путем шеме додјеле неповратних средстава. Током провођења ће се водити рачуна да се обезбиједи комплементарност и избјегну преклапања са другим програмима у чијем финансирању учествује ЕУ.

3.1.3 Мјера I.3

Друштвена кохезија и културна размјена путем институционалних и директних интервенција

Образложење:

Циљ ове мјере је да се заједнице приближе кроз дугорочна партнерства и умрежавање организација цивилног друштва, професионалних удружења, локалних власти и институција као што су школе, факултети и истраживачки центри.

Мјера ће допринијети стварању контаката на различитим нивоима и у различитим секторима дјеловања и охрабриће прекограничну сарадњу на пољу економије, културе, образовања и спорта.

Слиједи кратка провизорна листа активности које би могле да буду обухваћене овом мјером:

- акције за подршку друштвеном и културном протоку информација и комуникације између заједница у програмској области;
- културна размјена међу младим људима, умјетницима, размјена спортских активности, фолклорне манифестације и сличне акције;
- иницијативе за образовање и обуку, укључујући широк круг акција као што су промоција мобилности грађана, академске мреже иновативних образовних пројеката, промоција цјеложивотног учења за све грађане;
- промотивне друштвене и привредне манифестације као што су сајмови и изложбе;
- остале акције које промовишу укључивање у друштво, уз размјену информација, заједничке студије и истраживања.

Потенцијални корисници ове мјере би могли да буду:

- локалне владе и њихове институције;
- агенције за развој;
- локалне организације за подршку бизнису;
- културна удружења;
- невладине организације;
- државни и приватни субјекти који се баве радном снагом;
- школе;
- колеџи;
- универзитети и институције за стручну и техничку обуку.

Ова ће се мјера проводити путем шеме додјеле неповратних средстава.

За све мјере у оквиру Приоритета I, детаљни критеријуми избора и додјеле бесповратних средстава биће дати у Позиву за достављање приједлога - Пакет пријава (Водич за подносиоце пријава). Предвиђено је да позиви за приједлоге буду покренути у четвртом кварталу 2008. године.

3.2 Приоритет II

Техничка помоћ за повећање административних капацитета за управљање и провођење програма прекограничне сарадње

Три мјере ће подржавати компонента Техничке помоћи која ће износити 10% додијељених финансијских средстава. Циљ приоритета Техничке помоћи је да обезбједи ефикасно, ефективно и транспарентно управљање програмом прекограничне сарадње.

Мјера II.1 Вођење, мониторинг и оцјена програма

Техничка помоћ ће се користити за подршку рада државних оперативних структура (ОС) и Заједничког надзорног одбора (ЈМЦ), за обезбјеђење ефикасног управљања и провођења програма, учешћа на састанцима у вези програма; као и остале употребе ресурса. Ово ће се постићи путем успостављања и рада Заједничког техничког секретаријата (ЈТС) у Босни и Херцеговини и испоставе ЈТС-а у Црној Гори (укључујући трошкове плата особља, осим државних службеника). Заједнички технички секретаријат ће бити задужен за дневно управљање програмом и одговараће за свој рад оперативним структурама и Заједничком надзорном одбору. Заједнички технички секретаријат ће, између осталог, састављати Упутства за подносиоце за позиве за слање приједлога а супервизију ће вршити Заједнички надзорни одбор.

Индикативан списак програмских активности у оквиру ове мјере укључује:

- Подршку оперативним структурама, Заједничком надзорном одбору, Заједничком техничком секретаријату и осталим структурама (нпр. управном одбору) укљученим у управљање и реализацију програма
- Успостављање и функционисање Заједничког техничког секретаријата и његових испостава, укључујући трошкове накнада за особље (осим плата јавних званичника)
- Трошкове учествовања на различитим састанцима у вези са реализацијом програма
- Административне и оперативне трошкове везане за реализацију програма, укључујући трошкове припреме и праћења програма, вредновања и одабира активности, организације састанака надзорног одбора итд.
- Подршку потенцијалним корисницима у припреми приједлога пројеката, те подршку корисницима у реализацији пројеката и извјештавању.

Мјера II. Информисање и промоција програма

Конкретни циљ ове мјере је да се обезбједи повећање свијести о програму међу државним, регионалним и локалним заједницама и уопште међу становништвом програмске области. Она такође подржава активности везане за подизање свијести на нивоу земље да би грађани обје земље били обавијештени о програму. Она може такође да обухвати, између осталог, припрему, провођење и ширење информација о програму и промотивног материјала, укључујући и интернет страницу; организацију манифестација; надзор и оцјену програма.

Индикативан списак програмских активности у оквиру ове мјере укључује:

- Припрему, провођење и ширење информација и промотивног материјала везаног за програм, укључујући интернет страницу о програму
- Организовање јавних догађања (конференција, семинара, радионица, итд)
- Подизање свијести и обука потенцијалних корисника укључујући и форуме за тражење партнера.

Индикативна временска динамика и износи за провођење мјера:

Мјере Приоритета II проводиће се путем појединачних директних споразума о додјели бесповратних средстава без позива за слање понуда између сваке од Делегација ЕК и државних органа (Координатори за прекогранични програм или Оперативне структуре) који ће их потписати у складу са чланом 168.1.(ц) Правила реализације Финансијске уредбе.

У циљу ефикасног коришћења средстава за техничку помоћ, потребна је блиска координација између државних органа (Оперативне структуре, координатори за прекогранични програм) земаља учесница. Иста динамика биће предвиђена за обје земље да би се обезбиједила компатибилност даних савјета и исправна координација vis-a-vis провођења пројекта.

3.3 Излазни показатељи и показатељи резултата:

Критеријуми који се користе за избор показатеља су сљедећи:

- Важност за идентификоване приоритете и циљеве;
- Јасноћа дефиниција;
- Лако прикупљање и уношење у систем надзора;
- Квантификација према постављеним циљевима и, гдје то одговара, постављене основне линије.

3.3.1 Показатељи на нивоу приоритета

Приоритет 1 Подршка стварању заједничког економско-друштвеног окружења за људе, заједнице и привреде програмске области				
Непосредни и резултат	Пројекти развоја прекограничне сарадње, установа и услуга	број	25	Завршни евалуацијски извјештај (евалуација пријава); Годишњи извјештај о имплементацији
	Координисане активности које потичу сарадњу људских ресурса у свим секторима (нпр. пријаве за бесповратна средства)	број	200	Извјештаји са отварања (евалуација); Годишњи извјештаји о имплементацији
Резултат	Подигнута свијест о локалним прекограничним потенцијалима кроз анализе локалних ситуација током елаборације пројекта	Број информисаних особа	5.000	Анализа пријава за бесповратна средства
	Активности обуке/ број обучених и информисаних особа	Број лица	500	Годишњи извјештаји о имплементацији
	Створене могућности за запошљавање, у складу са исказаним интересом	Постотак	12.5%	Извјештаји са отварања (евалуација); Годишњи

				извјештаји о имплементацији
	Додијељени пројекти који се односе на мултидисциплинарне теме су повећани за 5 % по позиву: <ul style="list-style-type: none"> • Заштита и промоција равноправности полова; • Заштита и промоција права националних мањина; • Интегрисање лица са физичким и менталним недостацима; • Заштита и промоција дјечјих права; • Заштита околиша и природе; • Учешће и утицај јавности у процесу доношења одлука. 	Постотак	25%	Годишњи извјештаји о имплементацији
Мјера 1.1: Иницијативе за економски развој прекограничне области са нагласком на туризму и руралном развоју				
Врста	Показатељ	Мјера	Циљ 2011 ¹²	Извор информација
Оупут	Основни механизми и средства промоције инвестиција и потицање економског развоја (нпр. кластери, инкубатори, мреже итд.)	Број	6	Годишњи извјештаји о имплементацији; ЈТС-ови периодични извјештаји
	Интервенције поправљања постојеће инфраструктуре и успостављање нове, конкретан утицај на услуге, туризам, послове, размјену и транспорт у програмским областима	Број	16	
Резултат	Искоришћавање локалних прекограничних могућности у туризму, околишу и агрокултури (кроз горе наведене механизме)	Број	12	
	Организоване кампање и издања о туристичким потенцијалима и понудама	Број	20	
	Заједнички интегрисани туристички производи направљени	Број	8	
	Људи који имају користи од интервенција и подизања свијести о активностима из туризма и руралног развоја	Број	50.000	
Мјера 1.2: Развијање иницијатива за развој околиша првенствено ради заштите, промоције и управљања природним ресурсима				
Оупут	Заједничке интервенције заштите природних ресурса и побољшање управљања	Број	14	Годишњи извјештаји о имплементацији;

¹² 2011 ИПА финансијска алокација

	околишем				
	Пројекти подизања свијести о заштити околиша, промоцији и управљању природним ресурсима	Број		8	
Резултат	Иницијативе које обезбјеђују да се мјестима велике околишне вриједности управља тако да могу да поднесу притисак туристичког развоја без губитка вриједности	Број		5	ЈТС-ови периодични извјештаји
	Иницијативе подршке развоја заједничког управљања отпадом (чишћење и рестаурација загађених/уништених мјеста)	Број		5	
	Организоване кампање и издања о подизању свијести о околишу	Број		25	
	Стварање алата за заштиту околиша на прекограничном нивоу	Број		12	
	Људи који имају користи од интервенција и подизања свијести о заштити околиша	Број		200.000	

Мјера 1.3: Друштвена кохезија и културна размјена путем институционалних и директних интервенција					
Оутпут	Иницијативе које потичу контакте, комуникацију и сарадњу међу локалним заједницама и организацијама локалних заједница	Број		40	Годишњи извјештаји о имплементацији; ЈТС-ови периодични извјештаји
	Заједничке иницијативе подстицања прекограничног културолошког, туристичког, образовног и социјалног развоја и размјене	Број		15	
Резултат	Иницијативе изградње заједница	Број		10	
	Прекограничне мреже културе, туризма и образовања	Број		10	
	Број лица са директном или индиректном користи од горе наведених активности	Број		3.000	
	Стварање контаката на различитим нивоима и секторима активности, подстичући прекограничну сарадњу у пољима економије, културе, образовања и спорта	Број		2.000	

Приоритет 2				
Техничка помоћ за повећање административних капацитета за управљање и провођење програма прекограничне сарадње				
Мјера 2.1: Вођење, праћење и оцјена програма				
Врста	Показатељ	Мјера	Циљ 2011	Извор информација
Оутпут	Ангажовано особље ЈТС-а	Број	5	Годишњи извјештај о имплементацији Извјештаји о праћењу Извјештаји о евалуацији
	Заједнички технички секретаријат одржан	Број	14	
	Објављени позиви за понуде	Број	3	
	Обуке за потенцијалне крајње кориснике	Број	10	
	Обуке за евалуаторе и процјењиваче	Број	3	
	Процијењени приједлози пројеката	Број	200	
	Извршене посјете на лицу мјеста	Број	50	
	Нацрти извјештаја о праћењу	Број	40	
	Годишњи извјештаји о имплементацији	Број	5	
Резултат	Службеници стичу способност управљања програма и успјешно извршавају своје обавезе у ЈТС и другим програмским тијелима	Број	10	Годишњи извјештај о имплементацији Извјештаји о праћењу Извјештаји о евалуацији
	Лица информисана и обучена током Инфо сесија, ПА тренинга, тражења партнера итд.	Број учесника	1500	
	Повећан број примљених приједлога пројеката ¹³	постотак	120%	
	Повећан квалитет приједлога пројеката ¹⁴	постотак	120%	
	Апсорпција средстава	постотак	95%	

Мјера 2.2: Информисање и промоција програма				
Врста	Показатељ	Мјера	Циљ 2011	Извор информација
Оутпут	Веб страница програма	Број	1	Годишњи извјештај о имплементацији Извјештаји о праћењу
	Манифестације у циљу промоције и информисања	Број	25	
	Штампане публикације	Број	5	

¹³ Повећање броја приједлога пројеката у склопу ЦфП за алокације из ИПА 2011 у односу на оне примљене из средстава за 2007.

¹⁴ Повећање квалитете приједлога пројеката у склопу ЦфП за алокације из ИПА 2011 у односу на оне примљене из средстава за 2007. (нпр. постотак примљених пријава које пролазе све нивое евалуације)

	Дистрибуисани информативни материјали	Број		2000	Извјештаји о евалуацији
Резултат	Посјетиоци веб странице	Број		2000	
	Број објављених новинских чланака и ТВ и радио прилога	Број	0	20	
	Учесници у манифестацијама у вези информисања и промоције	Број	0	700	

4. Веза са другим програмима

4.1 Програми у БиХ

Овај програм је у складу са основним циљевима и областима дјеловања сљедећих државних стратешких докумената Босне и Херцеговине:

- **Стратегија интеграције БиХ у ЕУ / EU Integration Strategy of BiH** представља основни документ на којем ће бити базиран цијели процес приступа ЕУ. Он указује на основне циљеве и правце дјеловања и обухваћа скуп општих смјерница за рад државних и ентитетских институција и осталих партнера који су укључени у процес интеграције.
- **ИПА Вишегодишњи индикативни план (МИПД) / Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD)** представља кључни стратешки документ за подршку Европске комисије БиХ у оквиру ИПА, чији је основни стратешки циљ пружање подршке земљи у процесу напредовања од статуса потенцијалног кандидата према статусу кандидата и даље све до чланства у Европској унији. Основни приоритет и циљеви програма прекограничне сарадње су у складу са приоритетима и циљевима дефинисаним у оквиру компоненте прекограничне сарадње релевантних МИПД-а.
- **Стратегија провођења система децентрализоване реализације у БиХ / Strategy for Implementation of the Decentralized Implementation System in BiH** – Циљ даног документа је пружање помоћи Одјељењу за координисање донација Делегације и Министарству финансија и трезора у припреми Мапе пута за провођење система децентрализоване реализације (ДИС) у БиХ.
- **Средњорочна стратегија развоја (МТДС) / Medium-term Development Strategy (MTDS)** (под пријашњим називом Стратегија за смањење сиромаштва) за Босну и Херцеговину је средњорочни документ који покрива период од 2004-2007. Стратегија је заснована на остваривању три коначна стратешка циља: стварање услова за одржив развој, смањење сиромаштва и убрзање процеса интеграције Босне у ЕУ. Ова стратегија обухваћа велики број секторских приоритета и њима сродних мјера. МТДС ће замијенити НДП (Државни план развоја), за који се сматра да ће бити усвојен почетком 2008. године.
- **Државни акциони план заштите околиша (НЕАП) / National Environmental Action Plan (NEAP)**, који је припремљен захваљујући подршци Свјетске банке упоредо у оба ентитета, представља стратешки документ за планирање одрживог развоја. Он обухваћа списак приоритетних пројеката из области заштите околиша. Осим тога, локални акциони планови заштите околиша су већ усвојени.

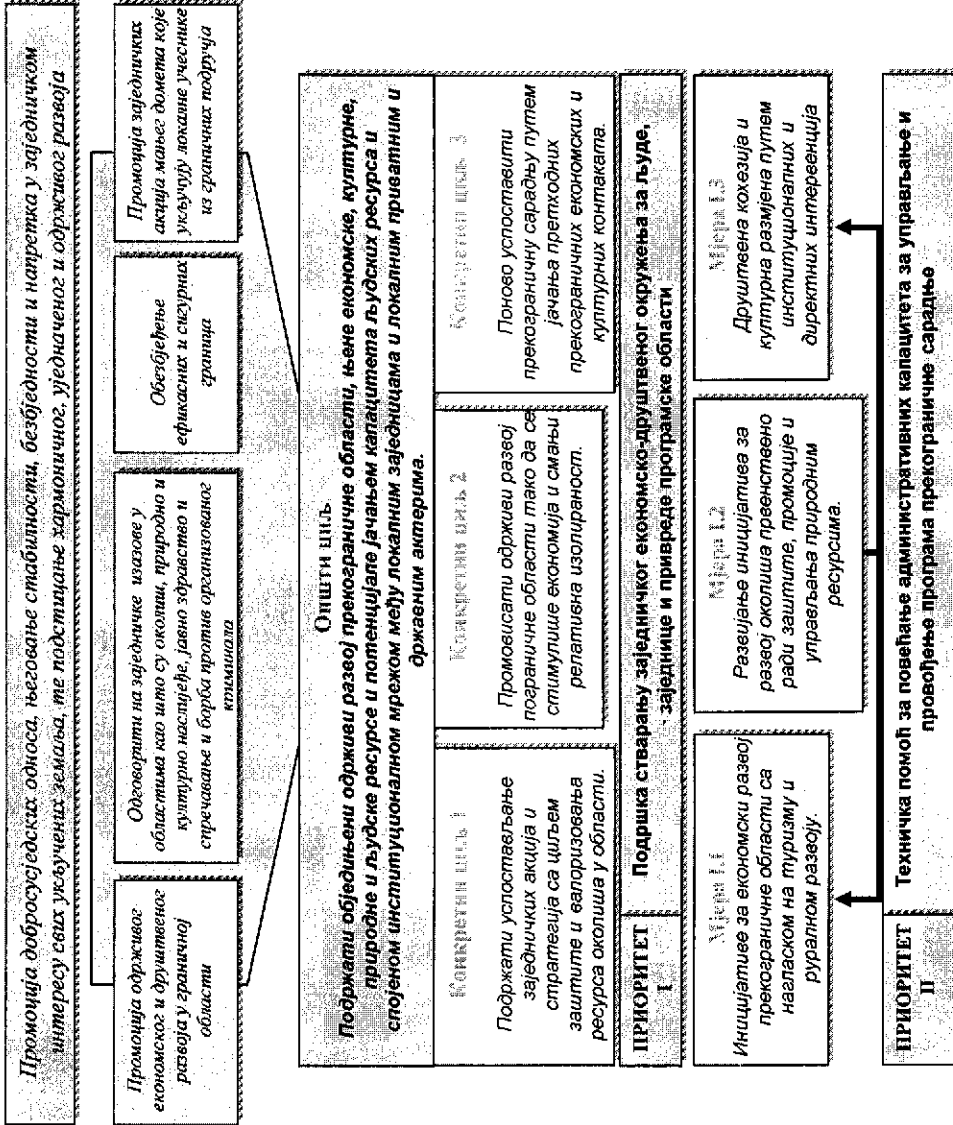
4.2 Програми у Црној Гори

С обзиром да је најновија независна држава међу земљама западног Балкана, Црна Гора тренутно припрема државне програме, стратегије и мастер планове за економски развој, заштиту околиша, просторно планирање и развој туризма. Овај документ о прекограничној сарадњи повезан је са сљедећим документима:

- Државна стратегија за одрживи развој Црне Горе, састављена тако да одговори на изазове заштите околиша и управљања природним ресурсима, економског и друштвеног развоја;
- План привредне реформе који предвиђа повезане акције којима би се трансформисала привреда Црне Горе;
- Мастер планови за управљање отпадним водама и чврстим отпадом, у којима су дате смјернице за ефикасну контролу и смањење постојеће загађености вода;
- Мастер план за развој туризма, главни стратешки документ за туризам као главни покретач развоја националне економије;
- Просторни план за Црну Гору, још увијек у верзији нацрта, којим се дефинише коришћење простора за потребе планираног развоја до 2020. године.

Осим тога, овај документ ће бити у сагласности са будућом мапом пута за имплементацију система децентрализованог провођења и самим његовим провођењем.

ПРИЈЕДЛОГ ПРИОРИТЕТА И МЈЕРА

ОДЈЕЉАК III

ФИНАНСИЈСКЕ ОДРЕДБЕ

1. Финансијски план за програм прекограничне сарадње за период 2007 – 2011.

ПРИОРИТЕТИ	Босна и Херцеговина				Црна Гора		
	Финансирање Заједнице	Финансирање државе	Укупно финансирање	Стопа учешћа Заједнице	Финансирање Заједнице	Финансирање државе	Укупно финансирање
	(a)	(б)	(ц) = (a)+(б)	(д) = (a)/(ц)	(a)	(б)	(ц) = (a)+(б)
2007							
1 -Економски и друштвени развој	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294
2 -Техничка помоћ	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588
УКУПНО	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882
2008							
1 -Економски и друштвени развој	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294
2 -Техничка помоћ	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588
УКУПНО	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882
2009							
1 -Економски и друштвени развој	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294
2 -Техничка помоћ	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588
УКУПНО	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882
2010							
1 -Економски и друштвени развој	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294
2 -Техничка помоћ	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588
УКУПНО	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882
2011							
1 -Економски и друштвени развој	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294
2 -Техничка помоћ	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588
УКУПНО	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882
СВЕУКУПНО	2.500.000	441.175	2.941.175		3.000.000	529.410	3.529.410

Допринос Заједница је обрачунат везано за програмске издатке, који су у оквиру програма прекограничне сарадње базирани на укупним издацима, како је договорено са земљама које учествују у програму и прописано у програму прекограничне сарадње. Учешће Заједница на нивоу приоритета неће прелазити горњи лимит у износу од 85% од програмских трошкова. Суфинансирање у оквиру приоритета биће обезбијеђено од стране крајњих корисника бесповратних средстава а то може да буде из јавних и приватних фондова. Крајњи корисници гранта треба да учествују са минимално 15% укупних програмских средстава пројекта, како за инвестиције тако и за пројекте изградње институција. Суфинансирање у оквиру приоритета II обезбијеђиће државни органи.

ОДЈЕЉАК IV ОДРЕДБЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ

Одредбе о реализацији програма прекограничне сарадње ИПА за Босну и Херцеговину и Црну Гору утврђене су на основу Уредбе Комисије (ЕЦ) бр. 718/2007 (у даљем тексту: Уредба о реализацији ИПА), која проводи Уредбу Савјета (ЕЦ) бр. 1085/2006 којом се успоставља инструмент за претприступну помоћ (ИПА).

У складу са чланом 10(2) Уредбе о реализацији ИПА, обје земље ће управљати програмом према моделу централизованог управљања, а Уговорни органи биће одговарајуће Делегације Европске комисије.

1. Структуре програма

1.1 Организационе структуре програма на државном нивоу

У складу са чланом 32(2) Уредбе о реализацији ИПА, државни координатори за ИПА (НИПАЦ) у свакој земљи именовали су Координатора ИПА за компоненту II:

У Босни и Херцеговини то је **Дирекција за европске интеграције**.

У Црној Гори то је **Министарство за европске интеграције**.

Координатор ИПА за компоненту II је такође и главна веза између сваке земље кориснице и Европске комисије за сва питања везана за учешће одређене земље у свим програмима у оквиру ИПА компоненте прекограничне сарадње.

1.2 Оперативне структуре на нивоу програма

Провођење програма прекограничне сарадње одвијаће се путем Оперативне структуре (ОС) (члан 139. Уредбе о реализацији ИПА) коју ће поставити свака од земаља. То су:

Босна и Херцеговина	Црна Гора
Дирекција за европске интеграције Савјет министара Трг БиХ 1 71000 Сарајево	Министарство за европске интеграције Станка Драгојевића 2 81000 Подгорица

ОС сваке земље блиско ће сарађивати у програмирању и провођењу одговарајућих програма прекограничне сарадње путем формирања заједничких механизма сарадње. ОС су одговорне за провођење тих програма у својој земљи.

Оперативне структуре су, између осталог, одговорне за сљедеће:

- припремање програма прекограничне сарадње у складу са чланом 91. Уредбе о реализацији ИПА;
- припрему амандмана програма за расправу на Заједничком надзорном одбору (ЈМЦ);
- именовање својих представника у Заједнички надзорни одбор (ЈМЦ);
- успостављање Заједничког техничког секретаријата (члан 139.4 Уредбе о реализацији ИПА) и усмјеравање његовог рада;
- припремање и провођење стратешких одлука Заједничког надзорног одбора, и, по потреби, уз помоћ Заједничког техничког секретаријата;

- слање извјештаја одговарајућим координаторима ИПА за компоненту II о свим аспектима провођења програма;
- уз подршку Заједничког техничког секретаријата, успостављање система за сакупљање поузданих информација о реализацији програма и достављање релевантних информација Заједничком надзорном одбору, координатору ИПА за компоненту II и Европској комисији;
- вођење рачуна, у сарадњи са Заједничким надзорним одбором, о квалитету реализације програма прекограничне сарадње;
- вођење рачуна о томе да корисници бесповратне помоћи адекватно обезбиједи напредак пројекта и финансијско извјештавање (праћење), као и квалитетно финансијско управљање (контролу);
- подношење годишњих и коначних извјештаја државним координаторима ИПА и Комисији о провођењу програма прекограничне сарадње, након увида оствареног од стране Заједничког надзорног одбора;
- организовање активности информисања и промовисања у сврху упознавања са могућностима које нуди програм прекограничне сарадње, или давање задужења Заједничком техничком секретаријату да подржи или проведе ове активности;
- вршење надзора, гдје је потребно уз помоћ Заједничког техничког секретаријата, према показатељима наведеним у члану 94(1)(д) Уредбе о реализацији ИПА;

1.3 Уговорни органи

Делегације Европске уније имају својство уговорног органа (ЦА) у обје земље.

Босна и Херцеговина	Црна Гора
Делегација Европске Уније у Босни и Херцеговини Скендерија За	Делегација Европске Уније у Црној Гори, Подгорица Вука Караџића 12
71000 Сарајево Тел: +387 33 254 731 Фах: +387 33 666 037	81000 Подгорица Тел: +382 (0)20 444 600 Фах: +382 (0)20 444 666

У складу са чланом 140(1) Уредбе о реализацији ИПА, Европска комисија у обје земље задржава укупну одговорност за *ex-ante* оцјену приједлога поднијетих по позиву као и дојелу бесповратних средстава, тендерски поступак, уговарање и плаћања.

Одговорности уговорног органа, између осталог, односе се на:

- Одобравање документације јавног позива за подношење приједлога пројеката;
- Одобравање састава заједничких управних одбора;
- Одобравање извјештаја о евалуацији и листе пројеката;
- Учествовање у раду Заједничког надзорног одбора у својству савјетодавног тијела;
- Закључивање уговора са корисницима бесповратних средстава, укључујући ревизије буџета (уз подршку одговарајућих оперативних структура и ЈТС).

1.4 Заједнички надзорни одбор (ЈМЦ)

У складу са чланом 142. Уредбе о реализацији ИПА, земље кориснице успостављају Заједнички надзорни одбор у року од три мјесеца од дана ступања на снагу првог финансијског уговора који се односи на програм.

Заједнички надзорни одбор је орган које доноси одлуке везано за програм прекограничне сарадње. Одбор се састоји од представника земаља учесница на државном, регионалном и локалном нивоу, укључујући и представнике оперативних структура и друштвено-економски заинтересованих страна у програмској области. Европска комисија ће учествовати у раду Заједничког надзорног одбора у савјетодавном својству.

Заједнички надзорни одбор се састаје најмање два пута годишње на иницијативу земаља учесница или Комисије. Састанцима предсједава представник једне од земаља учесница на бази ротирања.

На свом првом састанку, Заједнички надзорни одбор ће донијети правилник о раду и усвојити га да би своју мисију вршио у складу са Уредбом о реализацији ИПА.

Функције Заједничког надзорног одбора су, између осталог:

- Надгледа програмирање и ефикасно провођење програма;
- Разматра и одобрава критеријуме одабира активности чије ће финансирање бити обухваћено програмом прекограничне сарадње, те одобрава све ревизије ових критеријума у складу са програмским потребама;
- Обавља периодични преглед напретка усмјереног према испуњавању специфичних (и квантификованих) циљева програма прекограничне сарадње на основу документације коју поднесу оперативне структуре;
- Анализира резултате реализације, нарочито у погледу постизања циљева који су постављени за сваки приоритет и вредновања наведена у члану 57(4) и члану 141. Уредбе о реализацији ИПА;
- Анализира годишње и коначне извјештаје о реализацији прије него што их Оперативне структуре прослиједи надлежним државним координаторима за ИПА и Комисији (члан 144. Уредбе о реализацији ИПА);
- Надлежан је за одабир активности. Када је прикладно (и од случаја до случаја), може у том смислу обављање ових послова пренијети на Управни одбор (који игра улогу одбора за процјену). Члана тог одбора именују Оперативне структуре. Састав Управног одбора одобрава Делегација ЕК;
- Може предлагати ревизије или анализе програма прекограничне помоћи које би вјероватно омогућиле постизање циљева наведених у члану 86(2) Уредбе о реализацији ИПА или довеле до унапређења његовог управљања, укључујући финансијско управљање;
- Разматра и одобрава све приједлоге које се односе на допуну садржаја програма прекограничне сарадње;
- Усваја оквирни план задатака Заједничког техничког секретаријата.

1.5 Заједнички технички секретаријат (ЈТС)

У складу са чланом 139(4) Уредбе о реализацији ИПА, оперативне структуре успостављају Заједнички технички секретаријат (ЈТС) за пружање подршке оперативним структурама и Заједничком надзорном одбору приликом обављања дужности из њихове надлежности. Опис послова чланова Заједничког техничког секретаријата и Пословник о његовом раду биће утврђени заједно са оперативним структурама.

Заједничким техничким секретаријатом заједнички управљају обје оперативне структуре.

Функционисање ЈТС и његове испоставе финансираће се из буџета за техничку помоћ у оквиру програма уколико се трошкови односе на задатке који се суфинансирају према правилима ЕУ.

Заједнички технички секретаријат је административни орган и сноси одговорност за свакодневну реализацију програма и административну организацију.

Сједиште Заједничког техничког секретаријата је у **Сарајеву, Босна и Херцеговина**, а испостава у **Никшићу, Црна Гора**. Заједнички технички секретаријат се састоји од запосленика са обје стране границе што обезбјеђује различите, прилагодљиве језичке вјештине и специфична циљана претходна знања. Уговоре са особљем закључује одговарајућа Оперативна структура.

Задаци Заједничког техничког секретаријата и његове испоставе:

Заједнички технички секретаријат је административни орган и сноси одговорност за свакодневну реализацију програма. ЈТС пружа подршку Заједничком надзорном одбору и оперативним структурама у провођењу програма и сноси одговорност за обављање сљедећих задатака:

- Обавља функцију секретаријата за оперативне структуре и Заједнички надзорни одбор, укључујући припремање и слање документације за састанке и записнике са састанака (на два или више језика, по потреби);
- Успоставља и редовно одржава и ажурира систем надзора (уношење података на нивоу програма и пројекта);
- Припрема и доставља све документе потребне за провођење пројекта (опште информације о програму, опште информације о пројекту, смјернице, критеријуме, пријаве за прикупљање идеја за пројекте, комплет пријава-смјернице, критеријуме за избор пројеката, подобност, обрасце за извјештаје, уговоре);
- Организовање програма за инфо-дане, обуку, линије за помоћ и рубрику питања и одговори (Q&A) на интернет страници ради помоћи потенцијалним подносиоцима пријава у припреми пријава за пројекте;
- Пружање подршке потенцијалним корисницима код проналажења партнера и приликом израде пројекта;
- Управљање процесом позива за подношење приједлога, укључујући пријем и регистрацију пријава за пројекте, обављање почетних процјена (нпр. преглед пријавних докумената у смислу комплетности и испуњавања потребних критерија) и припремање документације за процес евалуације;
- Обезбјеђује да сва потребна документација за уговарање стигне у Делегације ЕК на вријеме;

- Припремање стандардизованих образаца пријава за пројекте, табела за оцјену, уговарање, провођење, надзор и извјештавање, по могућности што више заснованих на обрасцима и моделима уврштеним у ПРАГ;
- Организовање и вођење ад-хок базе података за програм, на основу информација директно прикупљених током процеса позива за подношење приједлога и информација које редовно достављају оперативне структуре;
- Провођење заједничких активности на информисању и публикацији у сарадњи са Заједничким надзорним одбором и Оперативним структурама, укључујући и израду и одржавање званичне интернет странице;
- Припремање, провођење и извјештавање о посјетама пројеката везано за праћење;
- Обезбјеђује улазне податке и коначне извјештаје о програму прекограничне сарадње;
- Планира своје активности у складу са годишњим планом рада који одобрава Заједнички надзорни одбор.

1.6 Корисници програма

Дефинисање водећих корисника и осталих корисника

У складу са чланом 96(3) Уредбе о реализацији ИПА, у случају да постоји неколико коначних корисника активности у свакој од земаља обухваћених пројектом, оне ће међусобно одабрати водећег корисника прије подношења приједлога активности. Водећи корисник сноси одговорности у погледу реализације активности, које су прописане у даљем тексту.

Одговорности водећих корисника и осталих корисника

Одговорности водећих корисника

У складу са одредбама члана 96(3) Уредбе о реализацији ИПА, водећи корисник сноси сљедеће одговорности за онај дио активности који се одвија у дотичној држави:

- Уређује услове односа са коначним корисницима обухваћеним дијелом активности које се одвијају у дотичној земљи споразумом који, *inter alia*, садржи одредбе које гарантују правилно финансијско управљање финансијским средствима дозначеним за дану активност, укључујући одредбе за покривање износа који нису на вријеме уплаћени;
- Сноси одговорност за обезбјеђивање реализације оног дијела активности који се одвија у дотичној држави;
- Сноси одговорност за пребацивање дијела средстава Заједнице коначним корисницима обухваћеним дијелом активности које се одвијају у дотичној држави;
- Обезбјеђује да су извршена плаћања за трошкове исказане од стране коначних корисника обухваћених дијелом активности које се одвијају у дотичној држави, у циљу реализације активности, те да наведени трошкови одговарају активностима уговореним између коначних корисника обухваћених активностима.

Водећи корисници из земаља обухваћених програмом обезбјеђује одржавање међусобне тијесне сарадње током реализације активности.

Одговорности осталих корисника

Сваки корисник обухваћен активностима:

- Учествоје у активностима;
- Сноси одговорност за реализацију активности под његовом надлежношћу у складу са пројектним планом и уговором који потписује са водећим корисником;
- Сарађује са осталим партнерским корисницима у реализацији активности, извјештавању у сврхе праћења;
- Доставља тражене информације на ревизију надлежним ревизорским органима;
- Преузима одговорност у случају неправилности у вези са пријављеним трошковима, укључујући евентуални поврат средстава Комисији;
- Сноси одговорност за мјере информисања и обавјештавања јавности.

Функционални водећи партнер

У случају заједничких пројеката (у којима су водећи корисници са обје стране обухваћени програмом и засебно ангажовани од стране уговорних органа БиХ и Црне Горе), 2 водећа корисника одабраће међусобно функционалног водећег партнера, прије подношења приједлога пројекта.

Функционални водећи партнер:

- Сноси одговорност за свеукупно координисање пројектних активности са обје стране границе;
- Сноси одговорност за организовање заједничких састанака пројектних партнера;
- Сноси одговорност за слање извјештаја ЈТС-у који се односе на свеукупни напредак заједничког пројекта.

2. Правила реализације

2.1 Основна правила реализације

Из Програма прекограничне сарадње финансираће се заједнички изабране активности од стране земаља учесница путем једног позива за подношење приједлога који би обухватили цијелу програмску област.

Изабране активности обухватају крајње кориснике из обје земље који ће сарађивати на најмање један од сљедећих начина: заједнички развој, заједничка реализација, заједничко запошљавање особља и заједничко финансирање (члан 95. Уредбе о реализацији ИПА).

За избор пројеката надлежан је Заједнички надзорни одбор.

Уговорни орган сноси одговорност за издавање уговора о бесповратним средствима као и за ex-ante контроле процеса додјеле средстава.

2.2 Позиви за подношење приједлога пројеката

Процедуре додјеле бесповратних средстава су сагласне са одредбама Уредбе о реализацији ИПА-е (нпр. чланови 95, 96, 140, 145. итд.).

Ако је могуће, примјењиваће се ПРАГ процедуре и стандардни обрасци и модели осим у случају да одредбе Уредбе о реализацији ИПА-е и/или заједничка природа позива налажу прилагођавање.

а) Припрема пакета документације за пријаве

1. ЈТС, под надзором ЈМЦ-а, сачињава јединствен позив за подношење приједлога пројеката, смјернице за подносиоце и образац пријаве, те остале документе везано за реализацију програма бесповратних средстава, образлажући правила која се односе на подобност кандидата и партнера, врсте активности и трошкова, који су подобни за финансирање и критеријуме процјене, придржавајући се што је могуће стриктније образаца понуђених у ПРАГ-у;
2. Образац пријаве требало би да се односи на обје стране пројекта (на страну границе Босне и Херцеговине и Црне Горе, тј. универзална пријава), али са јасним раздвајањем активности и трошкова који се односе на сваку појединачну страну границе. Елементи садржани у пакету документације за пријаву (критеријуми подобности и процјене итд.) морају се строго придржавати релевантног финансијског уговора;
3. Нацрт јединственог позива за подношење приједлога пројеката одобрава ЈМЦ, а Оперативне структуре подносе позив, смјернице за подносиоце и његове анексе надлежној Делегацији ЕК ради давања сагласности;

б) Објављивање јединственог позива за подношење приједлога пројеката

4. Оперативне структуре, уз подршку ЈТС-а, предузимају све неопходне мјере да обезбиједи да позиви за подношење приједлога пројеката, објављени на државном и регионалном нивоу, допру до циљних група у складу са условима Практичног водича. Пакет документације за пријаву уступа се преко интернет странице програма и интернет страница Делегација ЕК (уговорних тијела), те у штампаној верзији;
5. ЈТС је надлежан за информативну кампању и одговарање на питања потенцијалних кандидата. ЈТС даје савјете потенцијалним кандидатима који се пријављују на пројекте у циљу правилног разумијевања и формулисања образаца пријаве;
6. Услуга 'питања и одговори' (Q&A) требало би да буде на располагању на интернет страници програма и страницама Делегација Европске комисије.

2.3 Одабир пројеката након позива за подношење приједлога пројеката

Као што је наведено у Уредби о реализацији ИПА-е, поднесени приједлози пројеката пролазе кроз јединствени процес одабира. Процедура процјене пројеката треба да се одвија у складу са правилима ПРАГ (поглавље 6.4), чије прилагођавање је утврђено Уредбом о реализацији ИПА-е (нпр. члан 140. о улози Комисије у активностима одабира)¹.

Заједнички управни одбор, именован од стране ЈМЦ-а, врши процјену пројеката на основу критеријума који су наведени у пакету документације за пријаву и прави ранг листу у складу са ПРАГ правилима. На основу тога, Заједнички надзорни одбор доноси

---

¹ Уредба о реализацији ИПА-е, *inter alia*, омогућује одређени степен децентрализације приликом процеса процјене и одабира, и то у земљама корисницама у којима се фондовима ИПА-е управља примјеном централизованог приступа (нпр. тамо гдје одбор за процјену именују државни органи који учествују у раду ЈМЦ, а не Комисија, то јест, уговорни орган).

коначну одлуку о пројектима за које се уговорним органима даје препорука за финансирање (Делегацијама ЕК у Босни и Херцеговини и Црној Гори).

Главне фазе процедуре треба да буду као у наставку:

- ЈТС прима и евидентира све приједлоге пројеката;
- ЈМЦ је одговоран за процјену приједлога пројеката у складу са критеријумима избора. Међутим, када сматра да то одговара, може да одреди Заједнички управни одбор за процјену административне сагласности, подобности и процјене техничког и финансијског квалитета приједлога;
- Именовање чланова управног одбора врши се искључиво на основу посједовања стручних и професионалних компетенција из релевантне области. Делегације ЕК одобравају састав Заједничког управног одбора. ЕК Делегација (Уговорни орган) може да именује посматрача који учествује у поступку;
- Обје оперативне структуре могу предложити исти број вањских оцјењивача који ће се финансирати из одговарајућих средстава техничке помоћи;
- Управни одбор врши оцјену пројеката према условима и критеријумима наведеним у позиву за подношење приједлога пројеката – пакету документације за пријаву и у складу са процедурама ПРАГ-а;
- ЈМЦ од Управног одбора преузима извјештај о процјени и ранг листу пројеката и гласа о прихваћању предложене ранг листе. Чланови Управног одбора присуствују састанку ЈМЦ да би изложили процедуру процјене. ЈМЦ има могућност да:
  - Прихвати извјештај о процјени и да препоруку уговорним органима да склопе уговор за одабране пројекте;
  - Захтијева један круг поновне анализе приједлога пројеката ако се њени чланови већинским гласањем одлуче за такву процедуру и под условом да постоји јасно дефинисан технички разлог, који утиче на квалитет извјештаја о процјени, тј. није јасно на који начин је извршена процјена и рангирање пројеката;
  - Одбаци извјештај о процјени и листу пројеката, ако постоји оправдан разлог за сумњу у објективност или квалификације Управног одбора;
  - ЈМЦ нема право, ни под којим условима, да мијења резултате бодовања Управног одбора или препоруке, нити смије преправљати табеле за процјену које попуне оцјењивачи.
- Делегације ЕК (Уговорни органи) одобравају извјештај о процјени и завршну листу одабраних пројеката. Ако буде потребно, Делегације ЕК могу да затраже објашњења од ЈМЦ-а;
- ЈТС писменим путем обавјештава сваког кандидата о резултатима процеса одабира;
- Делегације ЕК у свакој земљи просљеђују уговор о бесповратним средствима одговарајућим главним корисницима за сваки одабрани пројект.

3. Информисање, публицитет и консултовање

Земље кориснице и државни координатори ИПА-е уступају информације и промовишу програме и активности, по потреби уз подршку Заједничког техничког секретаријата.

У складу са чланом 90. Уредбе (ЕЦ, Еуратом) бр. 1605/2002, Комисија објављује релевантне информације о уговорима. Комисија објављује резултате тендерске процедуре у Службеном листу Европске уније, на интернет страници EuropeAida те у другим одговарајућим средствима јавног информисања, у складу са важећим процедурама уговарања вањских активности Заједнице.

Мјере информисања и промовисања се излажу у форми плана комуникације, при чему надлежне оперативне структуре сносе одговорност за његову реализацију. Заједнички технички секретаријат презентује такав детаљни план информисања и промовисања у структурисаном облику Заједничком надзорном одбору (погледати даљи текст), уз јасно утврђивање циљева и циљних група, садржаја и стратегије мјера, те индикативног буџета чија се средства обезбјеђују из буџета техничке помоћи програма прекограничне сарадње.

Конкретне мјере информисања и промовисања су углавном усмјерене на:

- Обезбјеђивање шире распрострањености прекограничног програма (преведеног на језик земље) међу интересним групама и потенцијалним корисницима;
- Израду промотивног материјала, организовање семинара и конференција, саопштења за медије и одржавање интернет странице програма у циљу подизања свијести, интереса и охрабривања учествовања;
- Омогућавање што је могуће већег публицитета за позиве за подношење приједлога пројеката;
- Објављивање листе коначних корисника.

ЈТС у сарадњи са ЈМЦ развија укупну стратегију за информисање и публицитет за провођење програма и ствара читав систем односа са јавношћу везано за програм:

- развија и одржава интернет страницу;
- одржава потребне односе са јавношћу и медијима;
- прави информативне и промотивне материјале;
- организира заједничке семинаре и конференције везано за развијање пројекта;
- укључује представнике Европске комисије у информисање и публицитет;
- именује одговорно лице за информисање и публицитет.

4. Финансијско управљање

Допринос Европске комисије неће прелазити 85% прихватљивих трошкова и неће бити мањи од 50% прихватљивих трошкова активности. Национално суфинансирање износиће најмање 15% а највише 50% укупних прихватљивих трошкова активности.

У склопу централизованог управљања, Европска комисија у потпуности обавља функције провођења тендерске процедуре, додјеле уговора и плаћања, на основу документације коју доставе корисници, и у складу са правилима додјеле уговора и набавки утврђених Практичним водичем ЕК за додјеле уговора (ПРАГ).

Заједнички надзорни одбор обезбјеђује функционисање поузданог компјутеризованог рачуноводства; затим надгледања и финансијског извјештавања, да би се ревизорима омогућило адекватно праћење.

Европска комисија и државни ревизорски органи имају право провођења ревизије програма прекограничне сарадње.

5. Праћење и вредновање програма

5.1 Праћење на нивоу пројекта

5.1.1. Уговорне обавезе

Водећи корисници достављају наративне и финансијске текуће и завршне извјештаје надлежним уговорним органима у складу са стандардним условима њихових уговора о додјели бесповратних средстава.

5.1.2. Прекогранично извјештавање на нивоу пројекта

Осим тога, гдје је то релевантно, Функционални водећи партнер пројекта Заједничком техничком секретаријату подноси извјештаје о току пројекта, дајући преглед пројектних активности и достигнућа са обе стране границе и њихове координације у складу са показатељима утврђеним заједничким приједлогом пројекта.

5.2 Праћење програма

На основу прикупљених извјештаја о току пројекта, Заједнички технички секретаријат сачињава заједнички извјештај о реализацији и подноси га на увид Заједничком надзорном одбору.

Оперативне структуре земаља корисница Комисији и надлежним државним координаторима ИПА-е достављају годишњи извјештај и коначни извјештај о реализацији прекограничног програма након што их анализира Заједнички надзорни одбор.

Годишњи извјештај се подноси до 30. јуна сваке године, а први пут друге године након усвајања прекограничног програма.

Коначни извјештај се подноси најкасније 6 мјесеци након окончања прекограничног програма.

Садржај извјештаја ће бити у складу са условима члана 144. Уредбе о реализацији ИПА-е.

5.3 Вредновање програма

Вредновање се одвија у складу са чланом 141. Уредбе о реализацији ИПА-е. Циљ вредновања је побољшање квалитета, дјелотворности и досљедности помоћи из фондова Заједнице, те стратегије и реализације прекограничног програма, при том узимајући у обзир циљеве одрживог развоја и релевантну правну регулативу Заједнице у погледу утицаја на околиш.

Ex-ante процјена није проведена у складу са одредбама члана 141. у смислу поштовања принципа пропорционалности.

У току периода програмирања, земље обухваћене програмом и/или Европска комисија проводе вредновање у погледу праћења прекограничног програма нарочито у случајевима у којима наведено праћење указује на значајно одступање од првобитно утврђених циљева или ако постоје приједлози за ревизију прекограничног програма. Резултати се шаљу Заједничком надзорном одбору прекограничног програма и Комисији.

Процјене врше стручњаци или органи, интерни или екстерни. Резултати се објављују у складу са важећим правилима о приступу документима. Процјене се финансирају из буџета техничке помоћи програма.

Потврђујем да овај превод потпуно одговара
изворнику састављеном на енглеском језику.
Број дневника: 235; Мјесто: Сарајево
Датум: 13.7.2012. године

АДИСА МУЈИЋ
Стални судски тумач за енглески језик